

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

Марченко О. С.

**ЕКОНОМІКА ТА ФІНАНСИ
ПІДПРИЄМСТВА**

навчально-методичний посібник

**Харків
2020**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

Марченко О. С.

**ЕКОНОМІКА ТА ФІНАНСИ
ПІДПРИЄМСТВА**

навчально-методичний посібник

для студентів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 051 «Економіка»
спеціалізації «Бізнес-економіка»

**Харків
2020**

Марченко О. С. Економіка та фінанси підприємства: навчально-методичний посібник для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка» спеціалізації «Бізнес-економіка». Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. 118 с.

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(протокол № від)*

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2020

1. ЗАГАЛЬНІ ПОРАДИ ДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ І ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Мета навчальної дисципліни – формування системних знань фінансово-економічного механізму, чинників, заходів і показників ефективної та конкурентоспроможної діяльності та розвитку підприємства як суб'єкта господарювання в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій та викликів в Україні та світі.

Завдання:

– формування системного розуміння механізму господарської діяльності підприємства, теоретичних, методичних і практичних засад ефективності та конкурентоспроможності бізнесу;

– оволодіння навичками та умінями творчого застосування на практиці теоретичних знань, методик та інструментів забезпечення ефективного функціонування та розвитку підприємства як суб'єкта підприємницької діяльності;

– набуття знань і навичок аналізу, оцінювання та креативного обґрунтування напрямів і заходів удосконалення господарської діяльності підприємства в цілому та її окремих видів на основі сучасних досягнень економічної та управлінської наук, новацій господарської практики;

– формування здатностей до комплексного використання інструментарію аналітичної діяльності щодо умов і чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, цільового ринку та маркетингового комплексу, структури та економічного потенціалу підприємства;

– оволодіння знаннями щодо ефективної організації виробничого процесу, визначення заходів підвищення якості та конкурентоспроможності продукції, мотивації продуктивної праці персоналу, застосування сучасних систем її оплати;

– набуття знань і практичних навичок ефективного використання інвестиційних ресурсів розвитку підприємства, організації інноваційної діяльності;

– формування знань і навичок здійснення професійної

діяльності з оптимізації структури капіталу, фінансових ресурсів і грошових потоків підприємства;

– набуття здатностей до розроблення та впровадження заходів із підвищення ефективності основних та оборотних фондів, оптимізації витрат і забезпечення прибутковості, удосконалення ціноутворення на продукцію підприємства;

– формування здатностей до визначення пріоритетів, напрямів, моделей та заходів розвитку підприємства, його трансформації в умовах невизначеності, ризиків і тенденцій, притаманних національній і світовій економікам у сучасний період;

– оволодіння інструментарієм забезпечення господарської діяльності підприємства, здійснення антикризових заходів, реструктуризації та санації.

Практичні заняття з «Економіки та фінансів підприємства» спрямовуються на формування знань цілей, напрямів та організаційно-економічних принципів діяльності підприємства як суб'єкта підприємницької діяльності, умінь та практичних навичок розробляти бізнес-план підприємства; здійснювати економічний аналіз витрат, доходу та прибутку підприємства; визначати ціни на продукцію підприємства; аналізувати фінансовий стан підприємства; оцінювати конкурентоспроможність підприємства за різними показниками і критеріями; досліджувати основні ризики та загрози господарській діяльності підприємства, розробляти та застосовувати заходи забезпечення підприємства як суб'єкта господарювання.

Кращій підготовці до занять і більш глибокому засвоєнню навчального матеріалу сприяє виконання завдань для самостійної роботи: формулювання відповідей на теоретичні і тестові запитання для самоконтролю, розв'язання практичних завдань, опрацювання рекомендованої літератури. Наприкінці кожної теми розміщено лекторіум з найважливіших питань теми.

Студенти заочної форми навчання на практичних заняття будуть розглядати чотири теми:

Тема 1. Підприємство як суб'єкт господарської діяльності

1.1. Предмет та головні завдання навчальної дисципліни «Економіка підприємства». Теорії та концепції підприємства

(фірми) як методологічна основа навчальної дисципліни.

1.2. Підприємницька діяльність: основні характеристики та організаційні форми. Суб'єкти мікро-, малого, середнього та великого підприємництва.

1.3. Підприємство як суб'єкт підприємницької діяльності: цілі, функції, види. Державно-правове регулювання діяльності підприємств в Україні.

Тема 9. Капітал та фонди підприємства: види та показники

ефективності

9.1. Капітал та основні виробничі фонди підприємства.

9.2. Оборотні кошти та інтелектуальний капітал підприємства.

Тема 10. Витрати, фінансові результати та ціноутворення на продукцію підприємства. Оподаткування підприємства

10.1. Витрати підприємства та собівартість продукції.

10.2. Доходи та прибуток підприємства. Рентабельність: оцінка, показники.

10.3. Ціноутворення на продукцію підприємства. Оподаткування підприємства.

Тема 11 Фінансовий стан, економічна ефективність та конкурентоспроможність підприємства

11.1. Фінансовий стан підприємства: оцінка та показники.

11.2 Економічна ефективність та конкурентоспроможність підприємства.

2. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Модуль I. ПІДПРИЄМСТВО В СИСТЕМІ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

Тема 1. Підприємство як суб'єкт господарської діяльності

П л а н

1. Предмет та головні завдання навчальної дисципліни «Економіка підприємства». Теорії та концепції підприємства (фірми) як методологічна основа навчальної дисципліни.

2. Підприємницька діяльність: основні характеристики та організаційні форми. Суб'єкти мікро-, малого, середнього та великого підприємництва.

3. Підприємство як суб'єкт підприємницької діяльності: цілі, функції, види. Державно-правове регулювання діяльності підприємств в Україні.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Що є предметом навчальної дисципліни «Економіка підприємства»?

2. Розкрийте зміст технологічних, інституціональних та управлінських теорій та концепцій підприємства (фірми).

3. Які сучасні концепції підприємства (фірми) вам відомі?

4. Визначте поняття та розкрийте види господарської діяльності.

5. Охарактеризуйте основні характеристики та організаційні форми підприємницької діяльності.

6. За якими критеріями визначають суб'єктів мікропідприємництва, малого, середнього та великого підприємництва?

7. Які ознаки притаманні підприємству як суб'єкту підприємницької діяльності?

8. Охарактеризуйте напрями господарської діяльності підприємства. Визначте поняття основної та додаткової діяльності підприємства.

9. Які функції виконує підприємство як суб'єкт підприємницької діяльності?

10. За якими критеріями підприємства розділяються на мікропідприємства, малі, середні та великі підприємства?

11. Охарактеризуйте види підприємств за формою власності та порядком створення.

12. Визначте підприємницькі товариства та їх види.

13. Охарактеризуйте види об'єднань підприємств.

14. Визначте цілі, напрями та заходи державно-правового регулювання діяльності підприємств в Україні.

Тема есе:

Порівняльний аналіз організаційних форм підприємництва.

Практичне завдання

На основі даних таблиці визначити, які підприємницькі товариства є суб'єктами мікропідприємництва, малого, середнього, великого підприємництва.

№	Підприємство	Середня кількість працівників за звітний період (календарний рік), осіб	Річний дохід від будь-якої діяльності, млн євро (за середньорічним курсом Національного банку України)
1	ТОВ «Акація»	8	1,2
2	ПАТ «Енергія»	400	100
3	ПрАТ «Колос»	35	8,5
4	ТОВ «Світанок»	230	45

Тестові запитання

1. На основі якого підходу підприємство (фірма) трактується як система довгострокових контрактів?

- а) класичний;
- б) інституціональний;
- в) еволюційний;
- г) управлінський.

2. На основі якого підходу метою підприємства визначається максимізація загальної виручки від продажів продукції?

- а) класичний;
- б) інституціональний;
- в) еволюційний;
- г) управлінський.

3. На основі якого підходу підприємство трактується як сукупність ресурсів, компетенцій?

- а) класичний;
- б) інституціональний;
- в) еволюційний;
- г) управлінський.

4. Яка ознака є специфічною для підприємницької (комерційної) господарської діяльності порівняно з некомерційною господарською діяльністю?

- а) діяльність, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг;
- б) діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів;
- в) діяльність, що здійснюється з метою одержання прибутку;
- г) діяльність, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

5. Яка риса є специфічною для партнерства як організаційної форми підприємницької діяльності порівняно з одноособовим володінням?

- а) отримання прибутку;
- б) обмежена відповідальність;
- в) власність на ресурси;
- г) накопичення капіталу.

6. Яка риса є специфічною для одноособового володіння як організаційної форми підприємницької діяльності порівняно з корпорацією?

- а) повна майнова відповідальність власника;
- б) можливість некомпетентності управлінських рішень;
- в) конфлікт інтересів управлінців та власників бізнесу;
- г) можливість кризового стану бізнесу.

7. Особливістю якого господарського товариства є сполучення повної та обмеженої відповідальності його партнерів?

- а) повне;
- б) з обмеженою відповідальністю;
- в) командитне;
- г) з додатковою відповідальністю.

8. Яка функція підприємства безпосередньо спрямована на створення його конкурентних переваг на ринку?

- а) фінансова;
- б) соціальна;
- в) маркетингова;
- г) інвестиційна.

9. Яку функцію підприємства характеризує здійснення заходів зі створення необхідних умов праці, підвищення кваліфікації та охорони здоров'я працівників?

- а) виробнича;
- б) соціальна;
- в) екологічна;
- г) фінансова.

10. Яка функція підприємства безпосередньо спрямована на реалізацію його продукції?

- а) виробнича;
- б) соціальна;
- в) маркетингова;
- г) збутова.

Список рекомендованої літератури

Дмитрієв І. А., Шевченко І. Ю. Економіка підприємства. Навчальний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів. Харків: ХАДУ, 2018. 292 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/ekonomika-pidpriemstva-navcalnij-posibnik-praktikum-126636.html>.

Економіка підприємства: навч. посіб. / уклад.: Н. В. Романченко, Т. В. Кожемякіна, К. В. Пічик. Київ: НаУКМА, 2018. 304 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15771/Ekonomika_pidpriemstva_navchalnyi_posibny.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Економіка підприємства: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Нац. Ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2014. 208 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2011/0019.pdf.

Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства. Курс лекцій. Електронний навч. посібник. Вінниця: ВНТУ, 2016. URL: <http://posibnyku.vntu.edu.ua/eco-2016/index.html>.

Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 600 с. URL: <http://cul.com.ua/preview/12271.pdf>.

Лекторіум

СУЧАСНІ УПРАВЛІНСЬКІ ТЕОРІЇ ПІДПРИЄМСТВА (ФІРМИ)

1. Структурна теорія, що спирається на функціональну і конфліктну моделі. У функціональній моделі підприємство розуміється як адаптивна соціальна система. У ньому існує стій-

кий структурний порядок ролей, очікувань і норм, що визначають дії індивідів; Велика увага надається зовнішньому середовищу та адаптації до нього. У конфліктній моделі підприємство як господарська організація розглядається як структура влади – левний баланс сил між пануючими і підлеглими групами. У кінцевому рахунку, організаційна структура підприємства визначається владними структурами макрорівня.

2. Теорія дій, за якою підприємство розглядається а) як система узгодженого порядку, де в наявності постійні взаємодії та узгодження. Їх рамки систематично переглядаються, і структура організації видозмінюється в процесі соціальної дії; б) як сукупність управлінських практик. Різні групи використовують механізми і техніки, що вибудовують ієрархії і затверджують правила; б) як організація, що складається з цінностей і норм, у якій взаємодіють різні культури – пануюча і конфронтуюча.

3. Концепція «постмодерністської організації», якій характерні збільшення гнучкості поділу праці і зменшення визначеності організаційних правил. Господарська організація стає більш відкритою, а кордони підприємства розмиваються. Протиставлення ринок – підприємство втрачає строгу визначеність.

4. Синергетична концепція, що є основою моделі «фрактальної фабрики», якій властиві багатопрофільність, самоорганізація і самооптимізація. Фрактал – це самостійно діюча організаційна одиниця підприємства (фірми), цілі і досягнення якої піддаються однозначному визначенню.

5. Концепція «особистість – ієрархія», яка сполучає: а) гуманістичний аспект – концентрація на людській стороні організації і заперечення ієрархії; б) системний аспект – концентрація на фактах, вимірах і системах, підтримка ієрархії.

6. Психологічні теорії підприємства як організації: а) теорія інтеграції людини і організації / модель «змішаної організації», яка визначає три взаємопов'язані та взаємозалежні фактори організаційної поведінки: індивідуальні риси співробітників (особистість), формальна організація та встановлені нею правила, неформальні групові процеси (групова динаміка); б) суб'єктна теорія, яка розглядає організацію як систему суб'єктів, які приймають рішення: підприємство приймає цілі свого керівника, а керівник, у свою чергу, намагається досягну-

ти їх, стимулюючи співробітників за допомогою грошей, інтересу, схвалення; в) теорія обставин, що є непередбачуваними, що унеможливує створення однієї єдиної моделі організації. Підприємство може бути ефективним лише у тому випадку, якщо його структура відповідає зовнішньому середовищу.

Тема 2.1. Середовище підприємства: структура, оцінка

П л а н

1. Зовнішнє та внутрішнє середовище підприємства як суб'єкта господарської діяльності. Внутрішній економічний механізм та внутрішній ринок підприємства.
2. Моделі та методи аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства.
3. Конкурентне середовище підприємства. Типи конкурентів підприємства. Особливості економічної поведінки великих, середніх та малих підприємств у конкурентному середовищі.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Визначте поняття середовища підприємства та його головні види.
2. За якими критеріям умови та чинники господарської діяльності підприємства визначаються елементами його внутрішнього та зовнішнього середовища?
3. Охарактеризуйте головні складові зовнішнього середовища підприємства.
4. Які складові елементи формують внутрішнє середовище підприємства?
5. Як взаємопов'язані елементи зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства?
6. Охарактеризуйте внутрішній економічний механізм підприємства.

7. Розкрийте основні фактори, що досліджуються відповідно до методу SWOT-аналізу середовища підприємства.

8. Визначте поняття конкурентного середовища підприємства.

9. Розкрийте головні типи конкурентів підприємства.

10. Розкрийте особливості економічної поведінки великих, середніх та малих підприємств у конкурентному середовищі?

Тема есе:

Внутрішній ринок підприємства.

Практичне завдання

Побудувати матрицю SWOT-аналізу. Середовище підприємства характеризуються факторами, наведеними в таблиці.

Таблиця

Фактор	Імовірність дії фактора	Вплив фактора
1. Підвищення попиту на продукцію	низька	високий
2. Зниження %-ної ставки за кредит	низька	середній
3. Підвищення податків середня високий	середня	високий
4. Підвищення рівня цін на продукцію	висока	середній
5. Активізація профспілок з метою підвищення зарплати	висока	середній
6. Поява нових ринків збуту	середня	низький
7. Поява товарів-замінників	низька	критичний стан
8. Диверсифікація, випуск нових видів продукції	низька	високий
9. Підвищення цін на сировину	висока	важкий стан
10. Поява нових технологій у конкурентів	низька	руйнівний стан

Список рекомендованої літератури

Дмитрієв І. А., Шевченко І. Ю. Економіка підприємства. Навчальний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів. Харків: ХАДУ, 2018. 292 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/ekonomika-pidpriemstva-navcalnij-posibnik-praktikum-126636.html>.

Економіка підприємства: навч. посіб. / уклад.: Н. В. Романченко, Т. В. Кожемякіна, К. В. Пічик. Київ: НаУКМА, 2018. 304 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15771/Ekonomika_pidpriemstva_navchalnyi_posibnyk.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Економіка підприємства: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Нац. Ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2014. 208 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2011/0019.pdf.

Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства. Курс лекцій. Електронний навч. посібник. Вінниця: ВНТУ, 2016. URL: <http://posibnyky.vntu.edu.ua/eco-2016/index.html>.

Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 600 с. URL: <http://cul.com.ua/preview/12271.pdf>.

Лекторіум

МЕТОДИ ТА МОДЕЛІ АНАЛІЗУ СЕРЕДОВИЩА ПІДПРИЄМСТВА

Середовище підприємства – це сукупність умов та чинників, які прямо або опосередковано впливають на його ефективність.

Внутрішнє середовище – сукупність контрольованих підприємством умов та чинників, які безпосередньо визначають його ефективність та конкурентоспроможність: стратегії, цілі, завдання, структура, технології, персонал, культура.

Зовнішнє середовище – сукупність неконтрольованих підприємством умов та чинників, які прямо або опосередковано

впливають на його ефективність та конкурентоспроможність. *Мікросередовище* – неконтрольовані підприємством умови та чинники прямого впливу: клієнти, конкуренти, постачальники, посередники, контактні аудиторії: медіа, державні установи, правоохоронні органи тощо. *Макросередовище* – незалежні від підприємства умови та чинники непрямого впливу, які діють через зміни мікросередовища підприємства: економічні, соціальні, політичні, науково-технічні, зовнішньоекономічні, культурні демографічні, природні тощо.

1. *Модель McKinsey «7S»*, що включає сім взаємопов'язаних елементів внутрішнього середовища підприємства: Strategy (Стратегія) – довгостроковий план розвитку підприємства; Structure (Структура) – склад підрозділів підприємства та система зв'язків, підпорядкованості та взаємодії між ними; Systems (Системи управління) – способи і методи прийняття управлінських рішень, оперативного управління тощо; Shared values (Загальні цінності) – місія, норми та стандарти взаємодії, корпоративна культура, Style (Стиль взаємовідносин) – стиль управління; Skills (Навики та вміння) – здібності та компетенції персоналу; Staff (Персонал) – чисельність працівників, структура персоналу, підвищення кваліфікації, мотивація тощо.

2. *PEST-аналіз* (political, economic, social, technological factors – виявлення і оцінюванні політичних, економічних, соціально-культурних, технологічних чинників зовнішнього середовища підприємства.

3. *PEEST-аналіз* (political, economic, ecological, social, technological factors), якщо при вивченні зовнішнього середовища підприємства додатково ураховуються екологічні чинники.

4. *RESTCOM-аналіз* (regulatory, competition, organizational, market factors) – аналіз регуляторних, конкурентних, організаційних, ринкових чинників зовнішнього середовища підприємства як національних, так і міжнародних.

5. *SWOT-аналіз*, що охоплює чотири категорії: Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats (сильні сторони, слабкі сторони внутрішнього середовища, можливості, загрози зовнішнього середовища).

Тема 2.2. Ринок та маркетингова діяльність підприємства

П л а н

1. Цільовий ринок підприємства. Економічна поведінка підприємства на ринку продукції та на ресурсних ринках.
2. Зміст, головні напрями та засоби маркетингової діяльності підприємства. Сегментування ринку та маркетинговий комплекс продукції підприємства.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст понять «ринок підприємства» та «цільовий ринок підприємства».
2. Визначте зміст та чинники економічної поведінки підприємства на ринку збуту продукції.
3. У чому полягають особливості економічної поведінки підприємства в умовах досконалої та недосконалої конкуренції.
4. Чим характеризується та визначається економічна поведінка підприємства на ресурсних ринках?
5. Охарактеризуйте внутрішній ринок підприємства.
6. Розкрийте зміст та напрями маркетингової діяльності підприємства.
7. Як еволюціонувала господарська діяльність підприємства відповідно до зміни концепцій маркетингу?
8. З якою метою здійснюється сегментація ринку? Які критерії і фактори сегментації ви знаєте?
9. Визначте маркетинговий комплекс підприємства та його головні складові.

Тема есе:

Маркетинговий комплекс продукції підприємства.

Практичне завдання

У результаті маркетингових досліджень передбачається зростання частки підприємства на ринку з 10 до 20 % при ємності ринку 52 тис. одиниць продукції. Розрахувати додатковий дохід підприємства від реалізації продукції у наступному році, якщо ціна на одиницю продукції складає 100 грн, а ємність ринку не змінюється.

Список рекомендованої літератури

Дмитрієв І. А., Шевченко І. Ю. Економіка підприємства. Навчальний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів. Харків: ХАДУ, 2018. 292 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/ekonomika-pidpriemstva-navcalnij-posibnik-praktikum-126636.html>.

Економіка підприємства: навч. посіб. / уклад.: Н. В. Романченко, Т. В. Кожемякіна, К. В. Пічик. Київ: НаУКМА, 2018. 304 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15771/Ekonomika_pidpriemstva_navchalnyi_posibny.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Економіка підприємства: навч. посіб / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Нац. Ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2014. 208 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2011/0019.pdf.

Нікіфорова Л. О. Економіка підприємства. Курс лекцій. Електронний навч. посібник. Вінниця: ВНТУ, 2016. URL: <http://posibnyku.vntu.edu.ua/eco-2016/index.html>.

Петруня Ю. Є., Петруня В. Ю. Маркетинг: навчальний посібник. Дніпропетровськ: Університет митної справи та фінансів, 2016. 362 с.

Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 600 с.

Тестові запитання

1. За яким основним критерієм умови та чинники господарської діяльності підприємства включаються до його внутрішнього чи зовнішнього середовища?

- а) характер впливу на ефективність та конкурентоспроможність підприємства;
- б) здатність підприємства впливати на зазначені умови та чинники;
- в) результати управління підприємством зазначеними умовами та чинниками;
- г) необхідність вивчення та використання в управлінні підприємством зазначених умов та чинників.

2. Який метод аналізу факторів середовища підприємства включає оцінювання сильних і слабких сторін його внутрішнього середовища?

- а) PEST-аналіз;
- б) PEEST-аналіз;
- в) RESTCOM-аналіз;
- г) SWOT-аналіз.

3. Яке визначення найповніше розкриває зміст поняття цільового ринку?

- а) будь-який економічний простір для пропозиції продукції підприємства;
- б) сукупність реальних та потенційних покупців його продукції;
- в) сукупність реальних покупців його продукції;
- г) сукупність пріоритетних для досягнення цілей підприємства покупців його продукції.

4. До якого типу конкурентів належать підприємства, які не мають визначеної моделі конкурентної поведінки (за Ф. Котлером)?

- а) неквапливі;
- б) розбірливі;
- в) непередбачені;
- д) прямі.

5. До якого типу конкурентів підприємства, належать продавці, які пропонують схожі товари та послуги схожим покупцям?

- а) прямі конкуренти;
- б) розбірливі конкуренти;
- в) непередбачені конкуренти;
- г) непрямі конкуренти;
- д) неявні конкуренти.

6. Яка ознака притаманна ринкам досконалої та монополістичної конкуренції?

- а) продукт є однорідним;
- б) ціна визначається ринком;
- в) інформація є повною;
- г) велика кількість продавців.

7. Що у переліку є ознакою ринку олігополії?

- а) велика кількість покупців;
- б) стратегічна взаємодія підприємств;
- в) відсутність бар'єрів доступу конкурентів на ринок;
- г) повна інформація.

8. Що у переліку є функцією операційного маркетингу?

- а) аналіз ринкового середовища підприємства;
- б) сегментація ринку;
- в) аналіз конкурентоспроможності підприємства;
- г) розроблення маркетингової програми для цільового ринку.

9. Яким терміном називається діяльність з визначення потенційних споживачів певних товарів і послуг підприємства відповідно до обраних критеріїв?

- а) рейтингування;
- б) сегментація;
- в) позиціонування;
- г) класифікація.

10. Яка група факторів використовується при сегментації ринку за регіонами проживання споживачів?

- а) поведінкові;
- б) психологічні;
- в) демографічні;
- г) географічні.

Лекторіум

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ДОСКОНАЛОЇ ТА НЕДОСКОНАЛОЇ КОНКУРЕНЦІЇ, НА РИНКАХ ПРОДУКЦІЇ ТА РЕСУРСІВ

Економічна поведінка підприємства – це діяльність, спрямована на досягнення цілей бізнесу під впливом умов та чинників зовнішнього та внутрішнього середовища.

Цілі:

- 1) прибуток: максимальний, задовольняючий;
- 2) ринок: завоювання нового ринку чи сегменту ринку; збільшення чи збереження частки ринку; просування нового продукту; збереження та підвищення конкурентоспроможності;
- 3) виживання.

Цілі визначають спрямованість економічної поведінки підприємства.

Умови та чинники економічної поведінки підприємства:

- 1) ресурсні – забезпеченість ресурсами, доступ до ресурсів, якість ресурсів тощо;
- 2) бюджетні – дохід, ціни, прямі податки на доходи;
- 3) валютні: курси валют, конвертованість;
- 4) негрошові: санітарні, екологічні вимоги, стандарти якості та безпечності продукції та ін.;
- 5) ринкові: типи ринків, продукції, попит, конкуренція тощо;
- 6) регуляторні: правове середовище бізнесу;
- 7) соціальні: соціальні відносини, мережі, цінності та норми, контроль громадських організацій;

- 8) управлінські: якість менеджменту підприємства;
- 9) культурні: мода, смаки, мова, традиції, ментальність, релігія.

Умови та чинники економічної поведінки підприємства впливають як на визначення його цілей, так і на його можливості щодо їх досягнення.

Економічна поведінка підприємства визначається також неекономічними чинниками. Менеджмент підприємства, приймаючи рішення, керується міркуваннями довіри, справедливості та ін., намагається убезпечити бізнес від загроз опортуністичної поведінки клієнтів, партнерів та працівників. Як організація підприємство є об'єктом інтересів різних груп впливу (стейкхолдерів), які мають певні очікування стосовно результатів бізнесу та його подальшого розвитку. Очікування стейкхолдерів безпосередньо впливають на економічний вибір підприємства. Ірраціональність, незбалансованість і суперечливість очікувань груп впливу знаходить свій прояв у конфлікті інтересів, що безпосередньо впливає на економічну поведінку підприємства.

Основні типи економічної поведінки підприємства за видами конкурентних ринків:

- 1) неконкурентна як слідування за ринком (ринок чистої конкуренції);
- 2) монопольна (ринок чистої монополії) – використання монопольної влади щодо встановлення цін на продукцію і ресурси;
- 3) кооперативна – застосування відкритих і прихованих угод щодо цін, квот виробництва та продажів, розподілу ринків; модель наслідування лідера (ринок олігополії);
- 4) некооперативна поведінка як цінові війни та ін. (ринок олігополії);
- 5) конкурентна поведінка, що спирається на методи цінової та нецінової конкуренції (ринок монополістичної конкуренції)

Основні типи економічної поведінки підприємства за економічними цілями бізнесу:

- 1) максимізуюча: спрямованість на максимізацію прибутку;
- 2) антивитратна: спрямованість на економію витрат на

виробництво і реалізацію продукції;

3) оптимізуюча: спрямованість на отримання задовольняючого прибутку та оптимальне використання ресурсів. Ця поведінка реалізується через впровадження різних схем оптимізації витрат, доходів, податків;

4) мінімізуюча: спрямованість на мінімізацію витрат з метою подолання кризи на підприємстві, відновлення платоспроможності тощо.

Економічна поведінка підприємства на ринку продукції: діяльність з досягнення цілей бізнесу у процесі реалізації продукції (послуг, робіт) в умовах економічних та неекономічних обмежень та певного типу конкуренції.

Економічна поведінка підприємства на ринках ресурсів: діяльність з досягнення цілей бізнесу з залучення необхідних ресурсів певної якості, що визначається: 1) платоспроможною потребою підприємства у ресурсах, яка залежить від попиту на його продукцію, доходу, комплементарності ресурсів, технології, цін на ресурси; 2) конкурентністю цільового ринку; 3) економічними та неекономічними обмеженнями бізнесу.

Тема 3. Економічний потенціал та структура підприємства

П л а н

1. Економічний потенціал підприємства: структура, показники ефективності.

2. Структура підприємства, її види. Інфраструктура підприємства.

3. Зовнішні та внутрішні мережі підприємства: сутність, види.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Визначте зміст поняття економічного потенціалу підприємства.
2. Розкрийте структуру економічного потенціалу підприємства за ресурсним підходом. Охарактеризуйте види ресурсів підприємства.
3. Визначте та охарактеризуйте види інтелектуальних ресурсів підприємства.
4. Розкрийте структуру економічного потенціалу підприємства на основі результативного підходу.
5. За якими показниками визначається результативний потенціал підприємства?
6. Визначте види економічного потенціалу підприємства відповідно до головних напрямів господарської діяльності.
7. Розкрийте рівні економічного потенціалу підприємства як суб'єкта підприємницької діяльності.
8. Визначте поняття структури підприємства та охарактеризуйте її види.
9. Визначте виробничу структуру підприємства та її види.
10. Які складові формують функціональну структуру підприємства?
11. Охарактеризуйте складові елементи інфраструктури підприємства.
12. Як формуються внутрішні та зовнішні мережі підприємства?

Тема есе:

Інтелектуальні ресурси підприємства.

Практичні завдання

1. У минулому році підприємство виробило продукції на суму 100 тис. грн, реалізувало продукції на 80000 тис грн,

отримало прибуток 40000 тис. грн., що складало 70% його результативного потенціалу. Визначити результативний потенціал підприємства.

2. Основні види діяльності Приватного акціонерного товариства «Придніпровське» із зазначенням найменування виду діяльності та коду за КВЕД: 01.11 – Вирощування зернових та технічних культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур; 01.46 – Розведення свиней; 01.61 – Допоміжна діяльність у рослинництві. У складі Приватного акціонерного товариства "Придніпровське" такі підрозділи: мехзагін (вирощування продукції рослинництва: зернові та технічні культури), свинотоварна ферма; автопарк; будівельна бригада, ремонтний цех, електроцех. Побудувати схему виробничої структури підприємства.

Тестові запитання

1. Цінність яких ресурсів усередині підприємства вища, ніж поза нього?

- а) інтелектуальні;
- б) загальні;
- в) специфічні;
- г) інтерспецифічні.

2. Який працівник машинобудівного підприємства є його специфічним трудовим ресурсом?

- а) бухгалтер;
- б) робітник транспортного цеху;
- в) секретар директора;
- г) робітник збирального цеху.

3. Які знання є змістом ринкових інтелектуальних ресурсів підприємства?

- а) знання виробничого персоналу підприємства;
- б) знання технологічного процесу виробництва продукції;
- в) знання клієнтської бази підприємства;
- г) знання нормативній актів, що регулюють діяльність підприємства.

4. До якого виду інтелектуальних ресурсів підприємства належить технологічна документація?

- а) людські;
- б) організаційні;
- в) ринкові;
- г) виробничі.

5. Показником ефективності якого рівня економічного потенціалу підприємства є обсяг виробленої продукції?

- а) господарський;
- б) виробничий;
- в) ресурсний;
- г) інституціональний.

6. Показником ефективності якого рівня економічного потенціалу підприємства є прибуток підприємства?

- а) господарський;
- б) виробничий;
- в) ресурсний;
- г) інституціональний.

7. Показником ефективності якого рівня економічного потенціалу підприємства є обсяг продаж продукції?

- а) господарський;
- б) виробничий;
- в) ресурсний;
- г) інституціональний.

8. Яка виробнича структура найчастіше застосовується на великих підприємствах, де кілька однотипних підрозділів об'єднані в одне ціле?

- а) корпусна;
- б) комбінатська;
- в) цехова;
- г) безцехова.

9. *Основу якого виду виробничої структури складає робоче місце?*

- а) корпусна;
- б) комбінатська;
- в) цехова;
- г) безцехова.

10. *Який елемент у переліку належить до виробничої інфраструктури металургійного підприємства?*

- а) ливарний цех;
- б) інструментальний цех;
- в) бухгалтерія;
- г) профілакторій.

Список рекомендованої літератури

Дмитрієв І. А., Шевченко І. Ю. Економіка підприємства. Навчальний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів. Харків: ХАДУ, 2018. 292 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/ekonomika-pidpriemstva-navcalnij-posibnik-praktikum-126636.html>.

Економіка підприємства: навч. посіб. / уклад.: Н. В. Романченко, Т. В. Кожемякіна, К. В. Пічик. Київ: НаУКМА, 2018. 304 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15771/Ekonomika_pidpriemstva_navchalnyi_posibny.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Економіка підприємства: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Нац. Ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2014. 208 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2011/0019.pdf.

Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства. Курс лекцій. Електронний навч. посібник. Вінниця: ВНТУ, 2016. URL: <http://posibnyku.vntu.edu.ua/eco-2016/index.html>.

Петруня Ю. С., Петруня В. Ю. Маркетинг: навчальний посібник. Дніпропетровськ: Університет митної справи та фінансів, 2016. 362 с.

Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 600 с.

Лекторіум
РЕСУРСНА ТА РЕЗУЛЬТАТИВНА СКЛАДОВІ
ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Економічний потенціал підприємства – це сукупність виробничих, ринкових, фінансових, інвестиційних, інноваційних та ін. джерел, можливостей, здатностей, що забезпечують досягнення підприємством цілей господарської діяльності та її потенційно можливі результати.

Ресурсний потенціал підприємства – це сукупність ресурсів підприємства та їх комбінація, що забезпечують досягнення цілей господарської діяльності.

Види ресурсів підприємства:

1) за формою: матеріальні, нематеріальні, трудові, монетарні (фінансові);

2) за цінністю для господарської діяльності підприємства: загальні – ресурси, цінність яких не залежить від використання конкретним підприємством: всередині і поза нього вони оцінюються однаково; специфічні – ресурси, цінність яких у середині підприємства вища, ніж поза нього; інтерспецифічні – взаємодоповнюючі, взаємоунікальні ресурси, максимальна цінність яких досягається тільки при використанні у даному підприємстві.

3) за здатністю підприємства замінювати ресурси у короткостроковому періоді: постійні – ресурси, які підприємство неспроможне замінити, перемінні – ресурси, які підприємство має можливість замінити у короткостроковому періоді. Ця класифікація важлива для визначення можливостей підприємства щодо збільшення чи зменшення обсягу виробленої продукції у короткостроковому періоді. У довгостроковому періоді все ресурси підприємства є перемінними.

Інтелектуальні ресурси підприємства – сукупність знань та інформації, які набувають різних форм та використовуються у господарській діяльності підприємства.

Залежно від форм та носіїв знань та інформації у складі інтелектуальних ресурсів підприємства виокремлюють:

– людські ресурси: сукупність знань, практичних нави-

чок і творчих здібностей, досвіду персоналу підприємства;

– організаційні ресурси – організаційні знання як накопичені підприємством об'єкти інтелектуальної власності, інфраструктурні активи (технологічна інфраструктура, технічне та програмне забезпечення, інформаційні технології, системи, мережі, база даних компанії, зв'язки в ділових колах), корпоративна культура;

– ринкові ресурси, що забезпечують діяльність підприємства на його ринку (знання та інформація щодо відносин підприємства клієнтами, клієнтська база, маркетингові методики та заходи).

Залежно від видів ресурсів у структурі економічного потенціалу виокремлюються потенціали фондовий (засоби виробництва), трудовий (кадровий), науково-технічний, енергетичний (енергоресурси), інформаційний та ін.

На базі результативного підходу економічний потенціал підприємства визначається як його сукупні можливості забезпечувати досягнення господарських цілей на основі оптимального використання ресурсного потенціалу. Показниками економічного потенціалу підприємства у результативному аспекті є потенційний (максимально можливий) обсяг виробництва продукції (послуг, робіт), обсягів реалізованої продукції, прибутку, що забезпечується за умов оптимального використання наявних ресурсів.

Основою оцінки рівня ефективності економічного потенціалу підприємства є зіставлення розрахованої потенційної величини показника, що характеризує результативний економічний потенціал підприємства з його фактичним значенням.

Відповідно до головних напрямів та цілей господарської діяльності підприємства у його економічному потенціалі можливо виокремити виробничий, фінансовий, інвестиційний, інноваційний, маркетинговий (ринковий) потенціали та ін. Кожний із них має ресурсні і результативні характеристики.

Тема 4. Персонал підприємства. Організація та стимулювання праці

П л а н

1. Поняття та структура персоналу підприємства.
2. Кількісні та якісні показники, що характеризують стан та ефективність персоналу. Продуктивність праці.
3. Планування чисельності персоналу. Організація та нормування праці.
4. Мотивація та стимулювання праці. Системи організації та оплати праці.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення категорій «персонал» та «кадри» підприємства.
2. Охарактеризуйте основні категорії персоналу підприємства.
3. Розкрийте кількісні показники, що характеризують стан персоналу підприємства.
4. Розкрийте якісні показники, що характеризують персонал підприємства.
5. Які показники характеризують ефективність персоналу підприємства?
6. Дайте визначення продуктивності праці та охарактеризуйте методи її розрахунку.
7. Визначте головні резерви та чинники підвищення продуктивності праці.
8. Як розраховуються показники виробітку та трудомісткості.
9. Як здійснюється планування чисельності персоналу підприємства
10. Розкрийте зміст заходів організації та нормування праці на підприємстві.

11. Розкрийте зміст та методи мотивації персоналу підприємства.
12. Визначте головні складові витрат підприємства на персонал.
13. Охарактеризуйте тарифну систему організації оплати праці.
14. Визначте основні риси колективних безтарифних систем оплати праці.
15. Охарактеризуйте принципи індивідуалізованих систем організації оплати праці.
16. Розкрийте зміст погодинної та відрядної форм оплати праці.
17. Охарактеризуйте системи оплати праці.
18. Як здійснюється на підприємстві стимулювання праці?

Тема есе:

Витрати підприємства на персонал.

Практичне завдання

1 вересня поточного року облікова чисельність працівників підприємства склала 20 осіб; 5 вересня на роботу було прийнято 4 працівника; 15 вересня було прийнято ще 2 працівників; 20 вересня звільнився 1 працівник; 26 вересня на роботу прийнято 1 працівника; 29 вересня звільнилися 3 працівники. Розрахувати: а) середньооблікову чисельність працівників підприємства у вересні; б) коефіцієнт плинності персоналу та коефіцієнт відновлення персоналу у вересні.

Тестові запитання

1. Яке визначення характеризує персонал підприємства?
 - а) сукупність штатних найманих працівників та працюючих власників підприємства;
 - б) сукупність всіх найманих працівників та працюючих власників підприємства;

- в) кадри підприємства;
- г) трудовий колектив підприємства.

2. До якої категорії персоналу підприємства належать працівники, які визначають стратегію його господарської діяльності?

- а) менеджери;
- б) фахівці;
- в) службовці;
- г) керівники.

3. До якої категорії персоналу підприємства належать працівники, які виконують суто технічну роботу, що не потребує високої кваліфікації?

- а) фахівці;
- б) службовці;
- в) основні робітники;
- г) допоміжні робітники.

4. Що характеризує показник кількості продукції, виробленої за одиницю робочого часу?

- а) якість праці;
- б) виробіток;
- в) трудомісткість;
- г) інтенсивність праці.

5. Що характеризує показник витрат робочого часу на виробництво одиниці продукції ?

- а) якість праці;
- б) виробіток;
- в) трудомісткість;
- г) інтенсивність праці.

6. Який показник характеризує здатність праці створювати певну кількість продукції за одиницю часу?

- а) інтенсивність праці;
- б) якість праці;

- в) трудомісткість;
- г) продуктивність праці;

7. *Яке визначення характеризує тарифну систему оплати праці?*

- а) сукупність тарифно-кваліфікаційних довідників, тарифних сіток та тарифних ставок;
- б) сукупність тарифних сіток та тарифних ставок;
- в) сукупність тарифно-кваліфікаційні довідників та тарифних ставок;
- г) сукупність тарифних сіток та тарифно-кваліфікаційних довідників.

8. *За якої системи оплати праці відрядна розцінка обчислюється не на окрему операцію (виріб), а на весь комплекс робіт у цілому?*

- а) пряма відрядна;
- б) непряма відрядна;
- в) відрядно-преміальна;
- г) акордна.

9. *За якої системи оплати праці зарплата нараховується за погодинними, поденними чи місячними тарифними ставками працівників відповідно до фактично відпрацьованого ними часу?*

- а) пряма відрядна;
- б) непряма відрядна;
- в) відрядно-преміальна;
- г) погодинна.

10. *Яке поняття у переліку визначає винагороду за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці?*

- а) відрядна оплата праці;
- б) погодинна оплата праці;
- в) основна заробітна плата;
- г) додаткова заробітна плата.

Список рекомендованої літератури

Дмитрієв І. А., Шевченко І. Ю. Економіка підприємства. Навчальний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів. Харків: ХАДУ, 2018. 292 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/ekonomika-pidprijemstva-navchalnij-posibnik-praktikum-126636.html>.

Економіка підприємства: навч. посіб. / уклад.: Н. В. Романченко, Т. В. Кожемякіна, К. В. Пічик. Київ: НаУКМА, 2018. 304 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15771/Ekonomika_pidprijemstva_navchalnyi_posibny.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Економіка підприємства: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Нац. Ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2014. 208 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2011/0019.pdf.

Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства. Курс лекцій. Електронний навч. посібник. Вінниця: ВНТУ, 2016. URL: <http://posibnyku.vntu.edu.ua/eco-2016/index.html>.

Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 600 с.

Лекторіум

СИСТЕМИ ОРАГНІЗАЦІЇ ОПЛАТИ ПРАЦІ

Системи організації оплати праці:

– тарифна система, що включає: 1) Єдиний тарифно-кваліфікаційний довідник робіт і професій робітників (ЄТКД) – збірник нормативних актів, що містить кваліфікаційні характеристики робіт і професій. За допомогою ЄТКД робітникам надаються тарифні розряди в залежності від характеру виконуваних ними робіт; 2) тарифну сітку є переліком тарифних розрядів та відповідних їм тарифних коефіцієнтів. Чим вищий розряд, тим більший тарифний коефіцієнт йому відповідає. При визначенні тарифної ставки працівника встановлюються: а) на основі ЄТКД його тарифний розряд; б) з тарифної сітки – тарифний

коефіцієнт, що відповідає визначеному тарифному розряду. На цей коефіцієнт корегується тарифна ставка 1-го розряду;

– колективні безтарифні системи, за якими всі працівники поділені на певні категорії; кожній категорії відповідає певний коефіцієнт, згідно якого розподіляється фонд заробітної плати, який формується відповідно до результатів господарської діяльності та продуктивності праці;

– індивідуалізовані системи оплати праці. Індивідуалізація оплати праці здійснюється на основі оцінки заслуг конкретного працівника за критеріями, що вважаються важливими на даному підприємстві.

До сучасних систем оплати праці, що поєднує принципи колективних безтарифних і індивідуалізованих систем, належить *грейдерна система*, метою якої є оптимізація витрат на оплату персоналу підприємства та ефективна мотивація праці. Грейдерна система охоплює всі категорії персоналу підприємства та передбачає групування посад за певними критеріями з метою оптимальної організації оплати праці, підвищення її гнучкості та стимулюючого ефекту. Процес групування посад – це грейдування тобто позиціонування посад, розподіл їх в ієрархічній структурі фірми за групами (грейдами) згідно з цінністю даної позиції для підприємства.

Етапи грейдування:

1. Розроблення переліку посад, їх характеристика та оцінка за балами. Для оцінки посад створюється оціночна комісія. Найбільш поширені критерії оцінки:

1) складність праці, знання й уміння, якими потрібно володіти для виконання обов'язків, коло розв'язуваних питань, широта повноважень і ступінь свободи в прийнятті рішень, а також рівень відповідальності. Як узагальнення – цінність посади для підприємства відповідно до її внеску у загальний результат господарської діяльності;

2) значущість посад для досягнення стратегічних цілей підприємства. Для визначення цього критерію аналізуються ключові фактори, що впливають на успішність господарської діяльності підприємства;

3) умови праці.

2. Оцінка посад за балами. Чим вище бали, тим цінніше посада для підприємства, тим більше ставка заробітної плати. Підприємство самостійно визначає принципи нарахування балів, що присвоюються посаді, а також крок грейду – кількість балів, що входить в один грейд. Отже, грейд поєднує посади з подібним діапазоном заробітної плати, які характеризуються приблизно однаковою цінністю для підприємства.

3. Групування посад у грейди, які ранжуються залежно від їх значущості для підприємства і пов'язаного з цим рівня оплати праці. Посади розподіляються по грейдах незалежно від того, який саме працівник займає посаду.

4. Оцінка дотримання принципу внутрішньої справедливості: чи всі працівники атестовані по достоїнству, чи немає тих, хто з якихось причин виявився переоцінений? Також порівнюються встановлені заробітні плати з середньогалузевими.

5. Розроблення політики управління винагородами. По кожному грейду встановлюються ставки заробітної плати працівників і діапазон винагороди (мінімальна-максимальна). При встановленні діапазону ставок для кожного грейду підприємство фірма орієнтується на ринкові (зовнішні) значення заробітних плат, чинне законодавство і на внутрішні фактори (цінність відповідних посад, фінансові можливості підприємства тощо).

Результатом грейдування є рейтинг посад на підприємстві, який може бути використаний для впорядкування базових окладів, розподілу премій та соціальних пакетів, планування розвитку персоналу.

Застосовується також система участі працівників у розподілі прибутку. Це можуть бути виплати, які працівники отримують регулярно (за результатами року чи кварталу) або такі, що спочатку спрямовуються на депозит фірми і отримуються працівником за наявності певних обставин.

Тема 5. Управління підприємством

П л а н

1. Загальні та спеціальні функції управління підприємством. Рівні, сфери та методи управління.
2. Планування на підприємстві. Система планів підприємства. Бізнес-планування на підприємстві.
3. Організаційні структури управління підприємством.
4. Сполучні процеси менеджменту підприємства. Керівництво та лідерство. Комунікації на підприємстві. Управлінські рішення.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте загальні та спеціальні функції управління підприємством.
2. Визначте поняття та характеристики управлінської ієрархії та корпоративної культури.
3. Розкрийте сутність та цілі планування діяльності підприємства.
4. Охарактеризуйте процес бізнес-планування на підприємстві.
5. Розкрийте основні типи організаційних структур управління підприємством.
6. Які напрями управління знаннями на підприємстві вам відомі?
7. У чому зміст мережевого принципу управління господарською діяльністю підприємства?
8. Охарактеризуйте сполучні процеси менеджменту підприємства.
9. Які стилі управління ви знаєте?
10. Охарактеризуйте організаційні комунікації на підприємстві.
11. Як приймаються управлінські рішення?

Тема есе:

Бізнес-планування на підприємстві.

Практичне завдання

Проаналізувати сильні та слабкі сторони стилів керівництва. Заповнити таблицю.

Авторитарний стиль		Демократичний стиль		Ліберальний стиль	
Сильні сторони	Слабкі сторони	Сильні сторони	Слабкі сторони	Сильні сторони	Слабкі сторони

Тестові запитання

1. Який перелік відображає загальні функції управління підприємством?

а) розпорядництво, координування, делегування та контроль;

б) планування, стимулювання, координація, організація;

в) планування, організація, мотивація, контроль;

г) організація, адміністрування, облік, мотивація.

2. Яке визначення рівня управління є найбільш повним?

а) всі ланки управління;

б) частина організаційної структури управління, призначена для виконання визначеної функції;

в) організаційно відособлений орган управління, призначений для виконання окремої функції або ряду функцій управління;

г) складові елементи функціональної структури підприємства.

3. Яке визначення планування як функції управління є найбільш повним?

- а) встановлення цілей організації;
- б) конкретизація цілей управління в системі показників;
- в) розробка стратегії господарської діяльності,
- г) розробка стратегії і тактики господарської діяльності.

4. У якому розділі бізнес-плану наводяться дані про витрати та доходи реалізації бізнес-проєкту?

- а) виробничий план;
- б) маркетинговий план;
- в) фінансовий план;
- г) організаційний план.

5. Що є змістом мотивації як функції менеджменту?

- а) упорядкування людських, матеріальних та фінансових ресурсів для забезпечення досягнення цілей підприємства;
- б) спонукання персоналу до дій, спрямованих на досягнення цілей підприємства;
- в) кадрове забезпечення підприємства;
- г) управління персоналом підприємства.

6. Що є сполучним процесом менеджменту?

- а) функції менеджменту як сукупність взаємопов'язаних управлінських дій;
- б) управлінські рішення;
- в) організаційна структура;
- г) внутрішньогосподарські відносини на підприємстві.

7. Яке визначення найбільш повно відображає зміст керівництва як сполучного процесу менеджменту?

- а) право особи давати накази і вимагати їх виконання;
- б) можливість особи впливати на працівників підприємства;
- в) здатність особи впливати на поведінку працівників підприємства;
- г) право, можливість і здатність особи впливати на працівників підприємства.

8. *Що є визначенням змісту поняття «стиль керівництва»?*

- а) поведінка керівника щодо підлеглих;
- б) надання керівником наказів та команд;
- в) самостійне прийняття керівником управлінських рішень;
- г) метод впливу керівника на підлеглих.

9. *Які дії керівника характерні для демократичного стилю керівництва?*

- а) керівник одноособово вирішує всі завдання;
- б) керівник залучає підлеглих до розробки управлінського рішення;
- в) керівник ставить перед виконавцями проблему, даючи їм можливість самостійно обирати спосіб її розв'язання;
- г) керівник перекладає відповідальність на виконавців управлінського рішення.

10. *Які дії керівника характерні для ліберального стилю керівництва?*

- а) керівник одноособово вирішує всі завдання;
- б) керівник залучає підлеглих до розробки управлінського рішення;
- в) керівник ставить перед виконавцями проблему, даючи їм можливість самостійно обирати спосіб її розв'язання;
- г) керівник перекладає відповідальність на виконавців управлінського рішення.

Список рекомендованої літератури

Дмитрієв І. А., Шевченко І. Ю. Економіка підприємства. Навчальний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів. Харків: ХАДУ, 2018. 292 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/ekonomika-pidpriemstva-navcalnij-posibnik-praktikum-126636.html>.

Економіка підприємства: навч. посіб. / уклад.: Н. В. Романченко, Т. В. Кожемякіна, К. В. Пічик. Київ: НаУКМА, 2018.

304 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15771/Ekonomika_pidpriemstva_navchalnyi_posibny.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Економіка підприємства: навч. посіб / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Нац. Ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2014. 208 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2011/0019.pdf.

Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства. Курс лекцій. Електронний навч. посібник. Вінниця: ВНТУ, 2016. URL: <http://posibnyku.vntu.edu.ua/eco-2016/index.html>.

Основи менеджменту. Теорія і практика: навч. посіб. /за заг. ред. Г.С. Мошека. Київ: Ліра-К, 2017. 527 с.

Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 600 с.

Лекторіум

УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Управління знаннями – це система управлінських дій з залучення, збереження, накопичення, захисту та ефективного використання спеціальних знань та інформації як інтелектуальних ресурсів господарської діяльності підприємства. За ресурсним підходом менеджмент знань належить до сфери управління ресурсами, за процесним – це управління рухом знань на підприємстві. На базі функціонального підходу, менеджмент знань – це сукупність загальних та спеціальних управлінських функцій, технологічних, мотиваційних та організаційних рішень, прийомів та заходів щодо забезпечення накопичення та використання знань на підприємстві. Управління знаннями має витратний аспект – це управління витратами руху знань на підприємстві.

Знання зберігаються підприємством у його капіталі, технологіях, працівниках, культурі тощо. По-перше, носіями знань є працівники підприємства (експерти), які їх використовують відповідно до професійних функцій та завдань. Отже, складовою менеджменту знань є управління людськими ресурсами підприємства, а його завданнями – їх мотивація та розви-

ток культури підприємства. Основними напрямками управління людськими ресурсами є: забезпечення підприємства працівниками, що володіють певними знаннями та необхідним рівнем кваліфікації; підвищення рівня професіоналізму працівників (корпоративна освіта та самоосвіта); створення належних організаційних, економічних і психологічних умов для накопичення та ефективної реалізації творчого потенціалу працівників; мотивація праці, навчання, професійного розвитку працівників.

По-друге, знання складають зміст інтелектуального капіталу (нематеріальних активів) підприємства, тому завданням менеджменту знань є підвищення його віддачі. Головним об'єктом управління інтелектуальним капіталом на підприємстві є інвестування в інтелектуальні ресурси, що становить фундамент для створення, накопичення і зростання його вартості.

По-третє, менеджмент знань спрямований на створення необхідних умов для інтеграції знань в межах підприємства, що включає їх одержання і продукування, трансформацію, обмін, зберігання, накопичення, використання – це управління ланцюжком знань на підприємстві.

Завданням менеджменту знань є забезпечення інтелектуальної безпеки підприємства, захищеності його інтелектуальних ресурсів.

Модуль II. ОСНОВНІ ВИДИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Тема 6. Виробнича (операційна) діяльність та продукція підприємства

П л а н

1. Виробничий процес та його види. Виробничий цикл. Типи виробництва.

2. Продукція підприємства: асортимент та номенклатура. Вартісні показники обсягу продукції підприємства.

3. Якість продукції, показники та методи її оцінки. Ста-

ндартизація та сертифікація продукції. Конкурентоспроможність продукції.

5. Виробнича потужність та виробнича програма підприємства.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст виробничої діяльності підприємства.
2. Охарактеризуйте види виробничих процесів на підприємстві.
3. Визначте виробничий цикл та його структурні елементи.
4. Як вимірюється тривалість виробничого циклу?
5. Охарактеризуйте робочий період та його складові.
6. За якими критеріями визначається тип виробництва?
7. Розкрийте ознаки одиничного, серійного та масового виробництва.
8. Визначте принципи організації виробничого процесу.
9. Розкрийте зміст понять асортименту та номенклатури продукції підприємства.
10. Як визначаються вартісні показники обсягу виробництва продукції підприємства?
11. Як розраховується товарна продукція підприємства?
12. 13. Чим реалізована продукція відрізняється від товарної продукції?
13. 14. Які відмінності притаманні розрахункам вартості чистої та умовно чистої продукції?
14. Як розраховується коефіцієнт товарності продукції підприємства?
15. Визначте поняття якості продукції підприємства, головні підходи до її визначення та оцінки.
16. Як визначається виробнича потужність підприємства?
17. Розкрийте зміст виробничої програми підприємства.

Тема есе:

Стандартизація та сертифікація продукції підприємства.

Практичні завдання

1. Розрахувати показники товарної та чистої продукції на основі таких даних: вартість валової продукції підприємства – 100 тис. грн, коефіцієнт товарності продукції – 70%, матеріальні витрати на виробництво продукції – 10 тис. грн, амортизаційні відрахування – 40 тис. грн.

2. Запаси нереалізованої продукції на складі підприємства станом на 01.01. поточного року становили 10 тис. одиниць, а на 01.04. поточного року – 20 тис. одиниць. Розрахувати обсяг реалізованої у першому кварталі поточного року продукції підприємства, якщо обсяг товарної продукції за цей період склав 100 тис. одиниць.

Тестові запитання

1. *Яке поняття характеризує період часу, протягом якого виріб проходить усі операції виробничого процесу та перетворюється на завершений продукт?*

- а) виробничий процес;
- б) виробничий цикл;
- в) робочий період;
- г) операційний цикл.

2. *Що у переліку є складовою робочого періоду?*

- а) операційний цикл;
- б) виробничий цикл;
- в) міжзмінні перерви;
- г) обслуговуючі процеси.

3. *Який тип виробництва характеризується використанням в основному спеціального устаткування?*

- а) одиничне виробництво;
- б) серійне виробництво;

- в) масове виробництво;
- г) середньо-серійне виробництво.

4. Який тип виробництва характеризується випуском вузької номенклатури виробів?

- а) одиничне виробництво;
- б) серійне виробництво;
- в) масове виробництво;
- г) дрібно-серійне виробництво.

5. Який показник відображає вартість усіх видів готової продукції, напівфабрикатів, робіт і послуг виробничого характеру, призначених для продажу різним споживачам?

- а) валова продукція;
- б) товарна продукція;
- в) реалізована продукція;
- г) чиста продукція.

6. Який показник визначає продукцію підприємства, яка відвантажена і оплачена покупцем чи буде оплачена у чітко встановлений термін?

- а) валова продукція;
- б) товарна продукція;
- в) реалізована продукція;
- г) чиста продукція.

7. Як розраховується показник чистої продукції підприємства?

- а) валова продукція за вирахуванням матеріальних витрат та амортизаційних відрахувань;
- б) товарна продукція за вирахуванням матеріальних витрат та амортизаційних відрахувань;
- в) реалізована продукція за вирахуванням матеріальних витрат та амортизаційних відрахувань
- г) товарна продукція за вирахуванням матеріальних витрат.

8. Як розраховується показник умовно-чистої продукції підприємства?

а) валова продукція за вирахуванням матеріальних витрат та амортизаційних відрахувань;

б) товарна продукція за вирахуванням матеріальних витрат та амортизаційних відрахувань;

в) товарна продукція за вирахуванням матеріальних витрат;

г) чиста продукція з урахуванням амортизаційних витрат.

9. Яке поняття характеризує систематизований перелік груп та видів виробів підприємства?

а) обсяг валової продукції;

б) товарна продукція;

в) асортимент;

г) номенклатура.

10. Яке поняття визначає загальний випуск продукції, виробленої підприємством, незалежно від її завершеності та призначення?

а) валова продукція;

б) товарна продукція;

в) чиста продукція;

г) реалізована продукція.

Список рекомендованої літератури

Дмитрієв І. А., Шевченко І. Ю. Економіка підприємства. Навчальний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів. Харків: ХАДУ, 2018. 292 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/ekonomika-pidpriemstva-navchalnij-posibnik-praktikum-126636.html>.

Економіка підприємства: навч. посіб. / уклад.: Н. В. Романченко, Т. В. Кожемякіна, К. В. Пічик. Київ: НаУКМА, 2018. 304 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15771/Ekonomika_pidpriemstva_navchalnyi_posibny.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Економіка підприємства: навч. посіб / за заг. ред.

Л. С. Шевченко. Харків: Нац. Ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2014. 208 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2011/0019.pdf.

Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства. Курс лекцій. Електронний навч. посібник. Вінниця: ВНТУ, 2016. URL: <http://posibnyku.vntu.edu.ua/eco-2016/index.html>.

Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 600 с.

Лекторіум

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

За споживчим підходом якість продукції підприємства характеризується двома взаємопов'язаними аспектами: 1) якість як ознака споживчої вартості продукції, тобто її здатності задовольняти певні суспільні потреби; 2) якість як атрибут корисності продукції, що визначає ступінь задоволення потреби її покупця при її споживанні.

За виробничим підходом якість продукції підприємства – це якість виробничого процесу, що характеризується і визначається рівнем ефективності використання ресурсів підприємства, технологією, продуктовими, процесними, управлінськими інноваціями та ін.

За інституціональним підходом визначаються нормативні характеристики якості продукції. Якість продукції підприємства характеризується ступенем її відповідності встановленим суспільством нормам та правилам, серед яких визначальна роль належить нормам права. В Законі України «Про захист прав споживачів» якість трактується саме за інституційним підходом як належна якість товару, роботи або послуги – властивість продукції, яка відповідає вимогам, встановленим для цієї категорії продукції у нормативно-правових актах і нормативних документах, та умовам договору із споживачем.

Залежно від рівня регулюючого впливу соціальні норми якості продукції можуть бути:

– міжнародними. Прикладом може бути Угода з ЄС про оцінку відповідності та прийняття промислової продукції за пріоритетними технічними регламентами (Угода АСАА). Значний вплив на якість продукції мають стандарти, що впроваджуються Міжнародною організацією стандартизації ISO. Національними стандартами управління якістю, що гармонізовані з міжнародними стандартами ISO є, наприклад: ДСТУ ISO 9001:2015 (ISO 9001:2015, IDT) «Системи управління якістю. Вимоги», ДСТУ ISO 10001:2013 (ISO 8426:2008, IDT) «Управління якістю. Задоволеність замовників. Настанови щодо кодексів поведінки для організацій» та ін.;

– національними. Закони України «Про захист прав споживачів», «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції», «Про стандартизацію» «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» та ін. *Стандартизація* передбачає впровадження стандартів та технічних регламентів продукції як основи оцінки її відповідності встановленим вимогам. З 1 січня 2018 року обов'язкову сертифікацію продукції скасовано. Добровільна сертифікація продукції (оформлення сертифікату відповідності) здійснюється у відповідності з договором між заявником (виробником, постачальником) та органом з сертифікації. При цьому заявник сам визначає, за якими показникам потрібно підтвердити відповідність продукції;

– галузево-регіональними: державне регламентування та регулювання з боку громадських об'єднань та організацій професійної діяльності з виробництва певної продукції нормативні акти місцевих органів влади тощо;

– внутрішніми: внутрішні нормативні акти підприємства;

– індивідуальними – якість регламентується договорами між виробником і покупцем (споживачем) продукції .

Управління якістю продукції здійснюється на основі застосування різних моделей і принципів. Поширеною на практиці є управління якістю продукції на основі моделі «петля (спіраль) якості» – це замкнений у вигляді кільця життєвий цикл продукції, що включає такі етапи: маркетинг; проектування і розробка технічних вимог, розробка продукції; матеріально-технічне постачання; підготовка виробництва і розробка техно-

логії та виробничих процесів; виробництво; контроль, випробування і обстеження; упаковка і зберігання; реалізація і розподіл продукції; монтаж; експлуатація; технічна допомога і обслуговування; утилізація.

Тема 7.1. Інвестиційна та інноваційна діяльність підприємства

П л а н

1. Сутність інвестицій та інвестиційної діяльності. Класифікація та структура інвестицій. Інвестиційний проект та оцінка його економічної ефективності.

2. Інновації: сутність, види, роль у розвитку підприємства. Інноваційна діяльність підприємства. Інноваційний процес. Інноваційна продукція підприємства.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Визначте поняття інвестицій підприємства. Яку роль інвестиції відіграють у господарській діяльності підприємства?

2. Розкрийте цілі та основні напрями інвестиційної діяльності підприємства.

3. Охарактеризуйте види інвестицій підприємства.

4. Які активи є об'єктами капітальних інвестицій підприємства?

5. Які активи є об'єктами фінансових інвестицій підприємства?

6. Чим відрізняються прямі та непрямі (портфельні) інвестиції?

7. Охарактеризуйте джерела коштів для інвестиційної діяльності підприємства.

8. Як визначається ефективність інвестиційної діяльності підприємства?

9. Чому оцінці економічної ефективності інвестицій слід враховувати фактор часу?
10. Що таке ставка дисконтування і як вона визначається?
11. Визначте поняття інновацій підприємства та їх роль у забезпеченні його ефективності та конкурентоспроможності.
12. Які види інновацій вам відомі?
13. Охарактеризуйте відкриті та закриті інновації підприємства.
14. Розкрийте цілі та основні напрями інноваційної діяльності підприємства.
15. Охарактеризуйте інноваційний процес, його стадії та моделі.
16. Яким критеріям повинні відповідати інноваційні і інноваційно активні підприємства?
17. Охарактеризуйте місце та роль інноваційно активних підприємств у національних інноваційних системах.

Тема есе:

Джерела фінансування інвестиційних проектів підприємства.

Практичні завдання

Розрахувати чисту дисконтовану (теперішню) вартість інвестиційного проекту та індекс доходності інвестицій підприємства. Початкові інвестиції – 200 тис. грн., тривалість проекту – 3 роки, ставка дисконту дорівнює середній депозитній ставці банку – 10 % річних, очікувані грошові потоки за роками наведено у таблиці.

Таблиця

Очікувані грошові потоки за роками		
За перший рік	За другий рік	За третій рік
100	120	150

Список рекомендованої літератури

Дмитрієв І. А., Шевченко І. Ю. Економіка підприємства. Навчальний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів. Харків: ХАДУ, 2018. 292 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/ekonomika-pidprijemstva-navchalnij-posibnik-praktikum-126636.html>.

Економіка підприємства: навч. посіб. / уклад.: Н. В. Романченко, Т. В. Кожемякіна, К. В. Пічик. Київ: НаУКМА, 2018. 304 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15771/Ekonomika_pidprijemstva_navchalnyi_posibny.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Економіка підприємства: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Нац. Ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2014. 208 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2011/0019.pdf.

Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства. Курс лекцій. Електронний навч. посібник. Вінниця: ВНТУ, 2016. URL: <http://posibnyku.vntu.edu.ua/eco-2016/index.html>.

Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 600 с.

Лекторіум

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ПІДПРИЄМСТВ У НАЦІОНАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ

Національні інноваційні системи (НІС) – це сукупність взаємозалежних організацій державного і приватного секторів економіки, які безпосередньо беруть участь у інноваційному процесі, і інститутів, що забезпечують та регулюють інноваційну діяльність на національному рівні. Функціональними блоками НІС є: організації наукової сфери, що продукують інтелектуальні продукти-новації, здатні до комерціалізації; 2) спеціалізовані інноваційні організації – технопарки, інноваційні кластери, центри, бізнес-інкубатори, венчурні фонди та ін; 3) інноваційні й інноваційно активні підприємства; 4) інфраструктура

інноваційної діяльності як сукупність організацій наукової, суто інноваційної, ринкової й виробничої інфраструктур, до функцій яких належать обслуговування, організаційна й інформаційна підтримка учасників інноваційного процесу на всіх його стадіях; 5) інституціонально-функціональна складова – нормативні акти державно-правового регулювання інноваційної діяльності, принципи міжфірмового інноваційного співробітництва, правила й норми корпоративного управління інноваційним процесом, інноваційна культура й інноваційне мислення.

Інноваційні підприємства здійснюють самостійно (закрыті інновації) або шляхом залучення незалежних учасників їх зовнішніх інноваційних мереж (відкриті інновації) весь комплекс інноваційних технологій. Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність», інноваційна продукція (послуги) повинні складати не менш 70% загального обсягу продукції, послуг інноваційних підприємств.

Діяльність інноваційно активних підприємств спрямована не стільки на розробку, скільки на систематичні пошуки і здійснення певних нововведень, на виробниче освоєння наукових продуктів-новацій. Інноваційно активні підприємства, як і інноваційні, є інновативними, тобто сприйнятливими до інновацій, здатними до запровадження нововведень.

Зміст інноваційної діяльності підприємств як функціонального блоку НІС становить комплекс взаємозалежних технологій: НДДКР-технології, що здійснює заводський сектор науки; ринкові технології, з одного боку – пошук, оцінка, комерціалізація, придбання інтелектуальних продуктів-новацій, з другого боку – продаж інноваційної продукції, поширення нововведень; інвестиційні технології, метою яких є забезпечення інноваційного процесу необхідними інвестиційними ресурсами; впроваджувальні технології, що охоплюють стадії впровадження новацій, рутинізації й дифузії нововведень; виробничі технології, які пов'язані з виробництвом інноваційного продукту (продукції); управлінські технології, спрямовані на забезпечення організаційно-економічних і соціальних умов ефективної інноваційної діяльності підприємства.

Тема 7.2. Основні моделі зовнішньоекономічної діяльності підприємства

П л а н

1. Зовнішньоторговельна діяльність підприємства. Експортні та імпорتنі операції.

2. Виробничо-інвестиційна модель зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Міжнародний лізинг. Міжнародна виробнича кооперація. Спільні підприємства.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Визначте зміст та основні моделі зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

2. Як регулюється зовнішньоекономічна діяльність підприємств в Україні?

3. Охарактеризуйте зовнішньоторговельну модель ЗЕД підприємства.

4. Яка структура зовнішньоекономічного контракту підприємства?

5. Розкрийте зміст тарифних та нетарифних методів регулювання зовнішньоторговельної діяльності підприємств.

6. Порівняйте прямий та непрямий методи зовнішньоторговельної діяльності підприємства.

7. У чому особливості формування та застосування трансфертних цін?

8. Як визначається ефективність експортних операцій підприємства?

9. Визначте характерні риси міжнародного лізингу?

10. У чому специфіка міжнародного виробничого кооперування?

11. Розкрийте основні характеристики спільних підприємств.

Тема есе:

Спільні підприємства: організаційно-економічний механізм.

Практичні завдання

Підприємство-виробник планує до постачання на експорт біноклі за ціною 30 дол. за штуку. Собівартість виробництва одиниці продукції становить 10 дол./шт. Витрати зовнішньоторговельного посередника складуть 2 дол. з одиниці проданої продукції, прибуток – 10% обсягу реалізованої продукції.

Визначити результат ЗЕД підприємства, якщо оптова ціна на внутрішньому ринку становить 600 грн/шт.

Список рекомендованої літератури

Дмитрієв І. А., Шевченко І. Ю. Економіка підприємства. Навчальний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів. Харків: ХАДУ, 2018. 292 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/ekonomika-pidpriemstva-navcalnij-posibnik-praktikum-126636.html>.

Економіка підприємства: навч. посіб. / уклад.: Н. В. Романченко, Т. В. Кожемякіна, К. В. Пічик. Київ: НаУКМА, 2018. 304 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15771/Ekonomika_pidpriemstva_navchalnyi_posibny.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Економіка підприємства: навч. посіб / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Нац. Ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2014. 208 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2011/0019.pdf.

Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства. Курс лекцій. Електронний навч. посібник. Вінниця: ВНТУ, 2016. URL: <http://posibnyku.vntu.edu.ua/eco-2016/index.html>.

Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 600 с.

Тестові запитання

1. Яке визначення характеризує фінансові інвестиції підприємства?

а) капітальні вкладення з метою відтворення матеріальних та нематеріальних активів підприємства;

б) капітальні вкладення, що формуються за рахунок використання внутрішніх ресурсів підприємства;

в) використання капіталу для придбання цінних паперів з метою одержання доходу;

г) капітальні вкладення, що забезпечують контроль над підприємством

2. Яке визначення характеризує реальні інвестиції підприємства?

а) капітальні вкладення з метою відтворення матеріальних та нематеріальних активів підприємства;

б) капітальні вкладення, що формуються за рахунок використання внутрішніх ресурсів підприємства;

в) використання капіталу для придбання цінних паперів з метою одержання доходу;

г) капітальні вкладення, що забезпечують контроль над підприємством.

3. Які інвестиції забезпечують інвестору контроль над підприємством?

а) зовнішні;

б) прямі;

в) фінансові;

г) реальні.

4. До якого виду належать інвестиції підприємства у придбання нового обладнання?

а) зовнішні;

б) прямі;

в) фінансові;

г) реальні.

5. Які види інвестицій визначено за критерієм їх об'єкту?

- а) внутрішні та іноземні;
- б) приватні, державні, іноземні, спільні;
- в) прямі та непрямі;
- г) реальні та фінансові.

6. Які інновації здійснює підприємство, якщо воно радикально оновлює асортимент продукції, що пропонується ринку?

- а) продуктові;
- б) базисні;
- в) відкриті;
- г) процесні.

7. Які інновації здійснює підприємство, якщо залучає до участі у інноваційному процесі зовнішніх учасників?

- а) продуктові;
- б) базисні;
- в) відкриті;
- г) процесні.

8. Що у переліку є методом тарифного регулювання зовнішньоторговельної діяльності підприємства?

- а) добровільне обмеження експорту;
- б) ліцензування;
- в) встановлення мита;
- г) квотування.

9. Яке визначення відображає зміст трансфертної ціни?

- а) ціна, за якою підприємство продає продукцію на світовому ринку;
- б) ціна, за якою підприємство однієї країни продає продукцію підприємству іншої країни;
- в) ціна продукції, призначеної на експорт, що враховує експортне мито;
- г) ціна, за якою підрозділ підприємства, розташований в одній країні, передає продукцію підрозділу, розташованому в іншій країні.

10. Що у переліку є формою міжнародного виробничого кооперування?

- а) експорт продукції;
- б) ліцензування;
- в) міжнародний лізинг;
- г) погодження виробничих програм підприємств.

Лекторіум
ОСНОВНІ МОДЕЛІ ТА ВИДИ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (ЗЕД)
ПІДПРИЄМСТВА

Зовнішньоторговельна модель ЗЕД підприємства відносно до предмету та цілей експортно-імпортних операцій включає: 1) торгівлю готовою продукцією; 2) торгівлю продукцією в розібраному виді; 3) зустрічні поставки – експортери зобов’язуються придбати в імпортерів товари на частину вартості (повну вартість) експортованої продукції. Це викуп застарілої продукції, бартерні операції як взаємна поставка товарів на однакову вартість без розрахунків у грошовій формі; прямі компенсаційні угоди, які на відміну від бартерних, передбачають узгодження цін на продукцію; 4) торгово-посередницькі операції, які пов’язані з купівлею-продажем товарів, що виконуються за дорученням виробників або споживачів товарів незалежним від них торговим посередником; 5) постачання на комплектацію – умовою контракту є покупка виробником у замовника частини комплектуючих та деталей готової продукції.

Виробничо-інвестиційна модель ЗЕД підприємства: міжнародний лізинг – надання лізингодавцем матеріальних цінностей іноземному лізингоодержувачу в оренду на різні терміни; використання іноземних активів, що передбачає виплату роялті за використання фірмових знаків, патентів тощо відповідно до ліцензійних угод; франчайзинг – спосіб ведення бізнесу, при якому одна сторона – франшизер, продає іншій стороні – франшизі право на користування своїм фірмовим знаком як активом; контрактні форми ЗЕД – здійснення певної діяльності за

кордоном, зокрема, проектно-конструкторських робіт; міжнародні інвестиції: 1) прямі, що забезпечують дохід та можливість контролю інвестора за діяльністю компанії; 2) портфельні, метою яких є дохід, а не встановлення контролю з боку інвестора; міжнародна виробнича спеціалізація і кооперування як співробітництво партнерів з різних країн у виробництві будь-якої продукції, яке ґрунтується на спеціалізації окремих підприємств на виробництві певних продуктів або частин продукції з кооперацією виробників для спільного випуску кінцевої продукції; підрядні контракти, предметом яких є виконувана підрядником робота, наприклад, конструкторські розробки, виготовлення машин і обладнання за індивідуальними замовленнями, будівництво промислових об'єктів; договірні спеціалізація, при якій за взаємним погодженням відбувається розмежування виробничих програм партнерів; спільна підприємницька діяльність, що включає створення спільних підприємств різних видів і форм, проведення спільних господарських операцій та спільне володіння майном; угоди з давальницькою сировиною (толінг), якщо підприємство надає сировину на переробку іноземному виробнику і розраховується частиною виробленої продукції. Сировина замовника є основним матеріалом та її вартість становить не менш як 20 відсотків загальної вартості готової продукції.

Тема 8.1. Фінанси та фінансові відносини підприємства. Грошові потоки

П л а н

1. Фінанси підприємства: визначення, головні ознаки, функції. Фінансові ресурси підприємства та їх види. Фінансування господарської діяльності підприємства.

2. Грошові фонди підприємства та кошти у нефондовій формі. Грошові потоки.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст поняття фінансів підприємства.
2. Які функції притаманні фінансам підприємства?
3. Визначте головні види фінансових відносин на підприємстві.
4. Охарактеризуйте фінансові відносини підприємства з постачальниками ресурсів та споживачами продукції.
5. Розкрийте зміст фінансових відносин підприємства з закладами кредитно-банківської системи, державою.
6. Охарактеризуйте зміст та джерела фінансових ресурсів підприємства.
7. Визначте види фінансових ресурсів.
8. Чим відрізняються залучені та позичені фінансові ресурси підприємства?
9. Визначте поняття фінансування. Охарактеризуйте зовнішнє та внутрішнє фінансування господарської діяльності підприємства.
10. Визначте грошові фонди підприємства. Наведіть приклад коштів підприємства у нефондовій формі.
11. Розкрийте поняття та види грошових потоків підприємства.
12. Які є види грошових потоків?
13. Охарактеризуйте позитивний та від'ємний грошові потоки.
14. Визначте грошові потоки за видами господарської діяльності підприємства.
15. Визначте валовий та чистий грошові потоки.

Тема есе:
Функції фінансів підприємства.

Практичне завдання

Визначити чистий грошовий потік, якщо у поточному році підприємство реалізувало продукції на суму 100 тис. грн, отримало дивіденди на акції, що йому належать, – 50 тис. грн, зробило виплати податків – 20 тис. грн, виплатило проценти по банківських кредитах – 10 тис. грн.

Список рекомендованої літератури

Дмитрієв І. А., Шевченко І. Ю. Економіка підприємства. Навчальний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів. Харків: ХАДУ, 2018. 292 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/ekonomika-pidpriemstva-navcalnij-posibnik-praktikum-126636.html>.

Економіка підприємства: навч. посіб. / уклад.: Н. В. Романченко, Т. В. Кожемякіна, К. В. Пічик. Київ: НаУКМА, 2018. 304 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15771/Ekonomika_pidpriemstva_navchalnyi_posibny.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Економіка підприємства: навч. посіб / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Нац. Ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2014. 208 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2011/0019.pdf.

Зянько В. В., Фурик В. З., Вальдшміт І. М. Фінанси підприємств: навч. посіб. Частина 1. Вінниця: ВНТУ, 2016. 126 с. URL: http://fk.vntu.edu.ua/images/documents/fp_1_2016.pdf.

Зянько В. В., Фурик В. З., Вальдшміт І. М. Фінанси підприємств: навч. посіб. Частина 2. Вінниця: ВНТУ, 2016. 144 с. URL: http://fk.vntu.edu.ua/images/documents/fp_2_2016.pdf.

Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства. Курс лекцій. Електронний навч. посібник. Вінниця: ВНТУ, 2016. URL: <http://posibnyku.vntu.edu.ua/eco-2016/index.html>.

Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 600 с.

Лекторіум

ФІНАНСИ ТА ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА

Фінанси – це грошові відносини, пов’язані з перерозподілом створеної вартості.

Фінанси підприємства – це сукупність відносин, пов’язаних із формуванням, розподілом і використанням грошових коштів підприємства.

Види фінансових відносин підприємства:

- фінансові відносини підприємства з суб’єктами господарювання (розрахунки з постачальниками/споживачами продукції, участь у капіталі, одержання дивідендів);
- фінансові відносини з фізичними особами (виплата заробітної плати, дивідендів);
- фінансові відносини з закладами кредитно-банківської системи (кредити, оплата відсотків, страхування);
- фінансові відносини з державою (податки, субсидії, державне фінансування).

Основні складові фінансових відносин: формування статутного капіталу підприємства (надходження пайових внесків, випуск акцій); утворення та розподіл доходів, прибутку, проведення розрахунків з постачальниками, покупцями; сплата податків та інших обов’язкових платежів, надходження субсидій, дотацій з бюджетів різних рівнів; одержання і погашення кредитів, сплата страхових внесків, отримання страхових відшкодувань; розміщення і зберігання коштів у кредитно-банківській системі, на фондовому ринку, інвестування та одержання доходів; внутрішньовиробничий розподіл грошових коштів (виплата заробітної плати, відшкодування вартості зношування основних та оборотних фондів, формування резервів) тощо

Функції фінансів підприємства:

- *акумулююча* – мобілізація та накопичення фінансових ресурсів підприємства у процесі його господарської діяльності;
- *розподільча* – розподіл та використанні фінансових ресурсів для забезпечення операційної (виробничої), інвестиційної діяльності та соціально-економічного розвитку підприємства;

– *контрольна* – здійснення постійного моніторингу за формуванням та використанням фінансових ресурсів підприємства.

Фінансові ресурси підприємства – це грошові надходження у його розпорядженні, призначені для забезпечення господарської діяльності, розвитку та виконання зобов'язань. Це грошовий капітал підприємства, який використовується для здійснення господарської діяльності з метою отримання прибутку.

Грошові фонди – кошти, що мають цільове призначення. Наприклад, зі *статутного фонду* здійснюється інвестування в основні та оборотні фонди. *Фонд оплати праці* використовується для виплати заробітної плати, *амортизаційний фонд* – для відтворення основних фондів підприємства. Кошти у нефондовій формі обслуговують фінансові зобов'язання підприємства перед банками, страховими компаніями, бюджетом, постачальниками сировини, обладнання тощо.

Грошові потоки – це надходження та вибуття грошових коштів та їх еквівалентів у результаті господарської діяльності підприємств.

Тема 8.2. Фінансовий механізм підприємства. Фінансове планування

П л а н

1. Фінансова діяльність та фінансовий механізм підприємства.
2. Фінансове планування на підприємстві. Види фінансових планів підприємства.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте зміст та завдання фінансової діяльності підприємства.
2. Розкрийте принципи організації фінансової роботи на підприємстві?

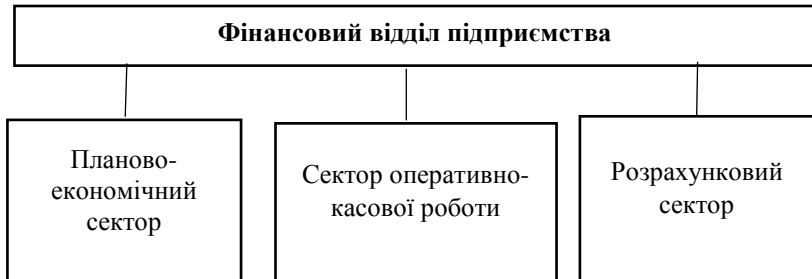
3. Охарактеризуйте напрями фінансової роботи підприємства.
4. Розкрийте зміст фінансового прогнозування та планування на підприємстві.
5. У чому полягає поточна та оперативна фінансова робота?
6. Охарактеризуйте діяльність з фінансового аналізу та контролю на підприємстві.
7. Визначте фінансовий механізм підприємства та його основні функції.
8. Розкрийте зміст та роль фінансового планування у забезпечення підприємства фінансовими ресурсами.
9. Охарактеризуйте види фінансових планів підприємства.

Тема есе:

Види фінансових планів підприємства.

Практичне завдання

На основі типової структури фінансового відділу підприємства визначити функції його секторів.

Список рекомендованої літератури

Дмитрієв І. А., Шевченко І. Ю. Економіка підприємства. Навчальний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів. Харків: ХАДУ, 2018. 292 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/ekonomika->

pidpriemstva-navcalnij-posibnik-praktikum-126636.html.

Економіка підприємства: навч. посіб. / уклад.: Н. В. Романченко, Т. В. Кожемякіна, К. В. Пічик. Київ: НаУКМА, 2018. 304 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15771/Ekonomika_pidpriemstva_navchalnyi_posibny.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Економіка підприємства: навч. посіб / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Нац. Ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2014. 208 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2011/0019.pdf.

Зянько В. В., Фурик В. З., Вальдшміт І. М. Фінанси підприємств: навч. посіб. Частина 1. Вінниця: ВНТУ, 2016. 126 с. URL: http://fk.vntu.edu.ua/images/documents/fp_1_2016.pdf.

Зянько В. В., Фурик В. З., Вальдшміт І. М. Фінанси підприємств: навч. посіб. Частина 2. Вінниця: ВНТУ, 2016. 144 с. URL: http://fk.vntu.edu.ua/images/documents/fp_2_2016.pdf.

Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства. Курс лекцій. Електронний навч. посібник. Вінниця: ВНТУ, 2016. URL: <http://posibnyku.vntu.edu.ua/eco-2016/index.html>.

Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 600 с.

Лекторіум

ФІНАНSOVA ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Фінансова діяльність підприємства спрямована на вирішення основних завдань: фінансове забезпечення поточної виробничо-господарської діяльності; пошук резервів збільшення доходів, прибутку, підвищення рентабельності та платоспроможності; виконання фінансових зобов'язань перед суб'єктами господарювання, бюджетом, банками та ін.; мобілізація фінансових ресурсів в обсязі, необхідному для фінансування виробничого й соціального розвитку, збільшення власного капіталу; контроль за ефективним, цільовим розподілом та використанням фінансових ресурсів; підтримка фінансової стійкості, платоспроможності, інвестиційної привабливості.

Фінансовий механізм підприємства – це система управління фінансовими ресурсами та грошовими потоками підприємства.

Функції фінансового управління:

- фінансове планування (стратегічне, поточне);
- забезпечення джерелами фінансування (капіталом);
- управління фінансовими ресурсами;
- облік, контроль і аналіз фінансової діяльності;
- управління ризиками з метою захисту активів (страхування).

Основні види фінансової політики підприємства, що реалізує функції управління фінансами підприємства:

- облікова політика;
- кредитна політика;
- політика управління грошовими коштами;
- політика щодо управління витратами;
- дивідендна політика.

Фінансова робота на підприємстві здійснюється за такими основними напрямками:

- фінансове прогнозування та планування;
- аналіз та контроль виробничо-господарської діяльності;
- оперативна, поточна фінансово-економічна робота.

Фінансовий план складається для управління поточною та стратегічною фінансовою діяльністю підприємства. Його метою є взаємоузгодження доходів та витрат підприємства. Поточний фінансовий план складається на рік з розбивкою по кварталах.

Види фінансових планів підприємства:

- прогноз (план) фінансових результатів;
- баланс доходів і витрат;
- план грошових потоків
- платіжний календар.

Тема **8.3.** Грошові розрахунки та кредитоспроможність підприємства

П л а н

1. Організація грошових розрахунків підприємств. Готівкова та безготівкова форми розрахунків.
2. Кредитні відносини та кредитоспроможність підприємства.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Визначте поняття та основні форми грошових розрахунків підприємства.
2. Як взаємопов'язані готівковий та безготівковий обіг коштів підприємства?
3. Які види платежів підприємство здійснює у готівковій формі?
4. Охарактеризуйте касові операції підприємства.
5. Охарактеризуйте види безготівкових розрахунків підприємства.
6. Які рахунки і з якою метою мають підприємства в установах банків?
7. Які документи використовуються при здійсненні підприємством безготівкових розрахунків?
8. Охарактеризуйте акредитив як форму безготівкових розрахунків підприємства та його види.
9. Розкрийте зміст кредитних відносин підприємства.
10. Визначте поняття та показники кредитоспроможності підприємства.

Практичне завдання

На підприємстві нарахована зарплата 200 тис. грн. Нараховано єдиний соціальний внесок – 22% фонду оплати праці.

Утримання з зарплати: податок на доходи фізичних осіб – 18%, військовий збір – 1,5 %. На яку суму можна виписати чек на отримання готівки з каси банку? Визначити суму безготівкових розрахунків підприємства, пов'язаних з нарахуванням і виплатою заробітної плати.

Тема есе:

Кредитні відносини підприємства.

Список рекомендованої літератури

Дмитрієв І. А., Шевченко І. Ю. Економіка підприємства. Навчальний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів. Харків: ХАДУ, 2018. 292 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/ekonomika-pidpriemstva-navcalnij-posibnik-praktikum-126636.html>.

Економіка підприємства: навч. посіб. / уклад.: Н. В. Романченко, Т. В. Кожемякіна, К. В. Пічик. Київ: НаУКМА, 2018. 304 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15771/Ekonomika_pidpriemstva_navchalnyi_posibny.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Економіка підприємства: навч. посіб / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Нац. Ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2014. 208 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2011/0019.pdf.

Зянько В. В., Фурик В. З., Вальдшмідт І. М. Фінанси підприємств: навч. посіб. Частина 1. Вінниця: ВНТУ, 2016. 126 с. URL: http://fk.vntu.edu.ua/images/documents/fp_1_2016.pdf.

Зянько В. В., Фурик В. З., Вальдшмідт І. М. Фінанси підприємств: навч. посіб. Частина 2. Вінниця: ВНТУ, 2016. 144 с. URL: http://fk.vntu.edu.ua/images/documents/fp_2_2016.pdf.

Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства. Курс лекцій. Електронний навч. посібник. Вінниця: ВНТУ, 2016. URL: <http://posibnyky.vntu.edu.ua/eco-2016/index.html>.

Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 600 с.

Тестові запитання

1. Які фінансові ресурси підприємства формуються за рахунок коштів інвесторів, які не є його власниками (засновниками, партнерами)?

- а) власні;
- б) залучені;
- в) позичені;
- г) грошові фонди.

2. Які фінансові ресурси підприємства формуються за рахунок державних субсидій?

- а) власні;
- б) залучені;
- в) позичені;
- г) грошові фонди.

3. До якого виду джерел фінансових ресурсів підприємства належить його статутний капітал?

- а) власні;
- б) залучені;
- в) позичені;
- г) резервні.

4. Що у переліку є грошовим фондом підприємства?

- а) грошові кошти для розрахунків з постачальниками статутний фонд;
- б) основні та оборотні фонди підприємства;
- г) грошові кошти на рахунках підприємства;
- д) резервний фонд.

5. Що у переліку є джерелом коштів внутрішнього фінансування господарської діяльності підприємства?

- а) прибуток;
- б) кредити;
- в) державні субсидії;
- г) благодійні внески.

6. Яке поняття відображає грошовий потік як сукупність надходжень коштів підприємству від усіх видів господарських операцій?

- а) від'ємний грошовий потік;
- б) стандартний грошовий потік;
- в) позитивний грошовий потік;
- г) грошовий потік з фінансової діяльності.

7. Яке визначення характеризує чистий грошовий потік?

- а) від'ємний грошовий потік;
- б) різниця між позитивним та від'ємним грошовими потоками;
- в) позитивний грошовий потік;
- г) надлишковий грошовий потік.

8. Завданням якого виду фінансового плану підприємства є визначення дефіциту/надлишку фінансових ресурсів?

- а) прогноз (план) фінансових результатів;
- б) баланс доходів і витрат;
- в) план грошових потоків;
- г) платіжний календар.

9. Який платіжний документ є письмовим дорученням клієнта банку на перерахування певної суми коштів зі свого рахунку на рахунок одержувача коштів?

- а) платіжне доручення;
- б) платіжна вимога-доручення;
- в) вексель;
- г) акредитив.

10. За яким платіжним документом банк-емітент за дорученням свого клієнта повинен виконати платіж третій особі за поставлені товари?

- а) платіжне доручення;
- б) платіжна вимога-доручення;
- в) вексель;
- г) акредитив.

Лекторіум
КРИТЕРІЇ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА

Кредитоспроможність — наявність у потенційного позичальника передумов для отримання кредиту і здатність повернути його. Кредитоспроможність позичальника визначається на основі кількісних і якісних критеріїв.

Кількісні критерії визначаються шляхом аналізу фінансового стану підприємства, оцінки то поточних та прогнозу майбутніх фінансових результатів його господарської діяльності.

Якісні критерії виявляються на основі оцінки менеджменту підприємства та ситуації на ринку факторів виробництва і збуту продукції.

Критерії кредитоспроможності підприємства за оцінкою якості менеджменту:

- наявність і реальність довгострокової стратегії;
- уміння керівника чітко формулювати стратегічні цілі та концепцію розвитку підприємства;
- наявність та ефективність системи контролінгу;
- освіту, досвід та імідж керівництва;
- дотримання ділової етики, договірної та платіжної дисципліни підприємства;
- вміння учасно оцінювати ризики та вживати заходів щодо їх нейтралізації;
- внутрішній клімат на підприємстві
- рівень розмежування функціональних обов'язків працівників, наявність посадових інструкцій;
- плинність кадрів на ключових посадах.

Критерії кредитоспроможності підприємства за оцінкою ситуації на ринку факторів виробництва і збуту продукції підприємства:

- відповідність якості товарів їх цінам і вимогам ринку;
- конкурентоспроможність продукції, конкурентні переваги;
- якість маркетингової політики та концепції збуту продукції;

- величина ринкового сегмента підприємства;
- управління товарним асортиментом (розробка нових видів продукції);
- основні споживачі готової продукції та їх частка в загальному обсязі реалізації;
- наявність замовлення на реалізацію продукції;
- залежність виробничо-господарської діяльності підприємства від постачальників сировини і матеріалів;
- рівень зносу основних засобів;
- наявність ефективної системи логістики.

Тема 9.1. Капітал та основні виробничі фонди підприємства

П л а н

1. Поняття капіталу та фондів підприємства. Власний та запозичений капітал підприємства: джерела, структура, функції.
2. Основні виробничі фонди підприємства: визначення, класифікація, структура, оцінка та використання.
3. Вартість основних фондів. Зношування основних фондів. Амортизація та її методи. Показники ефективності відтворення та використання основних фондів.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Визначте власний капітал підприємства та охарактеризуйте його функції і структуру.
2. Розкрийте джерела запозиченого капіталу підприємства та його види.
3. Охарактеризуйте основні виробничі фонди підприємства, їх структуру, та оборот.
4. Як визначаються первісна, залишкова та ліквідаційна вартість основних фондів?

5. Дайте визначення та охарактеризуйте причини і види зношування основних фондів підприємства.
6. Розкрийте зміст та методи амортизації основних фондів.
7. Які показники використовують для оцінки ефективності відтворення та використання основних фондів підприємства?

Тема есе:

Функції власного капіталу як ресурсу господарської діяльності підприємства.

Практичне завдання

Підприємство придбало устаткування на суму 10 тис. грн, витрати на його доставку склали 500 грн, на монтаж – 700 грн. Річна норма амортизації устаткування – 15 %. Розрахувати вартість цього об'єкту основних фондів через рік експлуатації, якщо застосовується лінійний метод амортизації.

Список рекомендованої літератури

Дмитрієв І. А., Шевченко І. Ю. Економіка підприємства. Навчальний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів. Харків: ХАДУ, 2018. 292 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/ekonomika-pidpriemstva-navcalnij-posibnik-praktikum-126636.html>.

Економіка підприємства: навч. посіб. / уклад.: Н. В. Романченко, Т. В. Кожемякіна, К. В. Пічик. Київ: НаУКМА, 2018. 304 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15771/Ekonomika_pidpriemstva_navchalnyi_posibny.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Економіка підприємства: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Нац. Ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2014. 208 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2011/0019.pdf.

Зянько В. В., Фурик В. З., Вальдшмідт І. М. Фінанси підприємств: навч. посіб. Частина 1. Вінниця: ВНТУ, 2016. 126 с. URL: http://fk.vntu.edu.ua/images/documents/fp_1_2016.pdf.

Зянько В. В., Фурик В. З., Вальдшміт І. М. Фінанси підприємств: навч. посіб. Частина 2. Вінниця: ВНТУ, 2016. 144 с. URL: http://fk.vntu.edu.ua/images/documents/fp_2_2016.pdf.

Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства. Курс лекцій. Електронний навч. посібник. Вінниця: ВНТУ, 2016. URL: <http://posibnyku.vntu.edu.ua/eco-2016/index.html>.

Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 600 с.

Лекторіум

ЗНОШУВАННЯ ТА АМОРТИЗАЦІЯ ОСНОВНИХ ВИРОБНИЧИХ ФОНДІВ ПІДПРИЄМСТВА

Основні виробничі фонди підприємства – це засоби виробництва, що функціонують, не змінюючи натурально-речової форми, протягом багатьох операційних циклів (більше року), вартість яких переноситься на вартість продукції частинами, в міру їх зношування. До основних виробничих фондів підприємства належать будівлі, приміщення, обладнання, транспортні засоби тощо.

Об'єкти основних фондів підприємства поступово *зношуються*, тобто, втрачають вартість та функціональні властивості (корисність). Зношування основних фондів залежно від його основних чинників буває:

1) фізичне – зменшення вартості (знецінення) об'єктів основних фондів внаслідок втрати (часткової або повної) функціональних характеристик у процесі використання чи зберігання;

2) моральне – передчасне, до закінчення строку корисного використання зменшення вартості (знецінення) об'єктів основних фондів внаслідок: а) зростання продуктивності праці у галузях, що вироблюють аналогічні засоби праці, і обумовленого цим їх здешевлення, що потребує переоцінки основних фондів відповідно до нових цін – моральне зношування I типу; б) науково-технічного розвитку, який характеризується появою нових засобів праці з кращими функціональними властивостями, що призводить до втрати вартості основних фондів та їх

модернізації або заміни на більш ефективні – моральне зношення 2 типу.

Особливості обороту основних фондів обумовлюють необхідність застосування різних підходів до *оцінки їх вартості*, а саме визначення:

1) первісної вартості основних фондів як вартості придбання та введення у дію їх об'єктів;

2) відновної (переоціненої) вартості – це вартість відтворення об'єктів основних фондів в сучасних умовах за діючими цінами. Така оцінка проводиться з метою приведення до порівнюваного стану вартості основних фондів, введених в експлуатацію в різні роки;

3) залишкової вартості основних фондів як різниця між первісною (відновною) вартістю і накопиченою сумою вартості, втраченої внаслідок зношення їх об'єктів;

4) ліквідаційної вартості – це сума коштів або вартість інших активів, яку підприємство очікує отримати від реалізації (ліквідації) об'єктів основних фондів після закінчення строку їх корисного використання, за вирахуванням витрат, пов'язаних з продажем (ліквідацією).

Вартість основних фондів, втрачена в результаті його фізичного і морального зношення, *амортизується* – поступово переноситься на вартість виробленої продукції (послуг, робіт). Амортизаційні відрахування є джерелом коштів для відновлення (повного або часткового) основних фондів. Порядок амортизації основних фондів підприємства регулюється державою, яка здійснює амортизаційну політику. Амортизаційні відрахування розраховуються на основі норми амортизації, яка визначає певний відсоток вартості основних фондів, що амортизується, або їх залишкової вартості, що переноситься у вартість продукції підприємства.

Методи амортизації:

1) прямолінійний метод, за яким амортизаційні відрахування здійснюються рівними сумами протягом усього встановленого державою мінімально дозволеного терміну корисного використання певних груп основних фондів;

2) метод зменшення залишкової вартості, який передба-

чає розрахунок амортизаційних відрахувань від залишкової вартості об'єкта основних фондів;

3) метод прискореного зменшення залишкової вартості, за яким амортизаційні відрахування, що розраховані методом зменшення залишкової вартості основного капіталу, подвоюються;

4) кумулятивний метод, за яким річна сума амортизації визначається як добуток вартості, що амортизується, і кумулятивного коефіцієнта, який розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця терміну корисного використання об'єкта основних засобів, на суму чисел років його корисного використання;

5) виробничий метод, за яким місячна сума амортизації визначається за фактичним обсягом продукції і виробничої норми амортизації, що розраховується як співвідношення вартості об'єкта основних фондів і очікуваного підприємством обсягу продукції за весь період його використання.

Тема 9.2. Оборотні кошти та інтелектуальний капітал підприємства

П л а н

1. Оборотні виробничі фонди підприємства: визначення, структура, джерела формування. Оборотні кошти підприємства: поняття, структура, показники ефективності. Нормування оборотних коштів підприємства.

2. Інтелектуальний капітал підприємства та його структура. Нематеріальні активи підприємства як складова інтелектуального капіталу.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Визначте оборотні виробничі фонди підприємства та їх види.

2. Яка структура оборотних коштів підприємства?
3. Які показники характеризують ефективність використання оборотних коштів підприємства?
4. Визначте зміст та значення нормування оборотних коштів підприємства для забезпечення ефективності його господарської діяльності.
5. Як здійснюється нормування оборотних коштів підприємства?
6. Які є методи нормування оборотних коштів підприємства.
7. Які показники характеризують оборотність оборотних коштів підприємства.
8. Розкрийте структуру інтелектуального капіталу підприємства.
9. Охарактеризуйте основні види нематеріальних активів підприємства.

Тема есе:

Людський капітал підприємства.

Практичне завдання

За рік підприємство реалізувало продукції на суму 1 млн грн. середньорічний залишок нормованих оборотних коштів – 50 тис. грн. Розрахувати коефіцієнт оборотності та тривалість 1 обороту оборотних коштів.

Тестові запитання

1. Що у переліку є складовою власного капіталу підприємства?
 - а) нерозподілений прибуток;
 - б) фонд заробітної плати;
 - в) кредиторська заборгованість підприємства;
 - г) кошти на поточному рахунку підприємства.

2. *Що у переліку є джерелом власного капіталу підприємства?*

- а) виручка від реалізації продукції;
- б) грошові фонди підприємства;
- в) внески засновників підприємства;
- г) банківські кредити.

3. *За яким критерієм визначаються основні та оборотні виробничі фонди підприємства?*

- а) особливості обороту;
- б) мета використання;
- в) сфера використання;
- г) джерела коштів, що інвестуються у фонди підприємства.

4. *Об'єктом яких фондів підприємства є обладнання інструментального цеху?*

- а) основні виробничі фонди;
- б) оборотні виробничі фонди;
- в) оборотні кошти;
- г) грошові фонди.

5. *До яких фондів підприємства належать грошові кошти на його поточному рахунку?*

- а) основні виробничі фонди;
- б) оборотні виробничі фонди;
- в) оборотні фонди сфери обігу;
- г) грошові фонди.

6. *Яке поняття характеризує вартість основних фондів на момент їх придбання чи введення в дію?*

- а) ліквідаційна вартість;
- б) первісна вартість;
- в) залишкова вартість;
- г) відновна вартість.

7. Яке поняття характеризує вартість основних фондів на певний момент часу з урахуванням їх зношування?

- а) первісна вартість;
- б) залишкова вартість;
- в) відновна вартість;
- г) ліквідаційна вартість

8. Яким терміном визначається господарська ситуація: об'єкт основних фондів підприємства пошкоджено внаслідок його зберігання на складі?

- а) фізичне зношування;
- б) моральне зношування 1 типу;
- в) моральне зношування 2 типу;
- г) амортизація.

9. Яким терміном визначається мінімальна сума грошових коштів, постійно необхідна підприємству для здійснення його виробничої діяльності?

- а) норматив оборотних коштів;
- б) оборотність оборотних коштів;
- в) тривалість оборотних коштів;
- г) нормування оборотних коштів.

10. Складовими яких активів підприємства є права на об'єкти інтелектуальної власності?:

- а) матеріальні;
- б) нематеріальні;
- в) фінансові;
- г) оборотні.

Список рекомендованої літератури

Дмитрієв І. А., Шевченко І. Ю. Економіка підприємства. Навчальний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів. Харків: ХАДУ, 2018. 292 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/ekonomika-pidprijemstva-navcalnij-posibnik-praktikum-126636.html>.

Економіка підприємства: навч. посіб. / уклад.: Н. В. Романченко, Т. В. Кожемякіна, К. В. Пічик. Київ: НаУКМА, 2018. 304 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15771/Ekonomika_pidpriemstva_navchalnyi_posibny.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Економіка підприємства: навч. посіб / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Нац. Ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2014. 208 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2011/0019.pdf.

Зянько В. В., Фурик В. З., Вальдшміт І. М. Фінанси підприємств: навч. посіб. Частина 1. Вінниця: ВНТУ, 2016. 126 с. URL: http://fk.vntu.edu.ua/images/documents/fp_1_2016.pdf.

Зянько В. В., Фурик В. З., Вальдшміт І. М. Фінанси підприємств: навч. посіб. Частина 2. Вінниця: ВНТУ, 2016. 144 с. URL: http://fk.vntu.edu.ua/images/documents/fp_2_2016.pdf.

Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства. Курс лекцій. Електронний навч. посібник. Вінниця: ВНТУ, 2016. URL: <http://posibnyky.vntu.edu.ua/eco-2016/index.html>.

Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 600 с.

Лекторіум **ОБОРОТНІ КОШТИ ПІДПРИЄМСТВА, ЇХ НОРМУВАННЯ ТА ПОКАЗНИКИ ОБОРОТНОСТІ**

Оборотні виробничі фонди підприємства – це виробничі фонди, що використовуються та втрачають натурально-речову форму протягом одного операційного циклу, вартість яких повністю включається у вартість продукції.

За характером участі у виробничому процесі оборотні фонди поділяються на *групи*:

– виробничі запаси – предмети праці, які ще не залучені у виробничий процес і знаходяться у вигляді запасів на складах підприємства;

– незавершене виробництво – предмети праці, які ще не пройшли усіх стадій обробки;

– витрати майбутніх періодів - витрати на підготовку та освоєння нової продукції, які мають місце в поточному періоді, але будуть погашені у майбутньому.

Процес реалізації продукції забезпечується *фондами обігу* підприємства: готова продукція на складах підприємства; готова продукція, яка відвантажена і знаходиться в дорозі; грошові кошти на розрахунковому та інших рахунках; грошові кошти у незавершених розрахунках; дебіторська заборгованість; готівка в касі.

Грошові кошти, вкладені у оборотні виробничі фонди і фонди сфери обігу – це *оборотні кошти підприємства*. Оборотні кошти розділяються:

– за джерелами формування на власні і позичкові;

– за способом виявлення потреби у них на нормовані і ненормовані.

Нормування – це встановлення економічно обґрунтованих (планових) норм і нормативів по елементах оборотних коштів, необхідних для нормальної діяльності підприємства.

Головне завдання нормування полягає у визначенні економічно обґрунтованої величини оборотних коштів у мінімальному розмірі, що забезпечує безперебійне фінансування планових витрат на виробництво і продаж продукції, а також здійснення розрахунків у встановлені терміни.

Норматив оборотних коштів – це мінімальна сума грошових коштів, постійно необхідна підприємству для здійснення його виробничої діяльності.

Норма оборотних коштів – це відносна величина, що визначає їх запас у днях, розраховується по кожному елементу оборотних коштів і характеризує величину запасу товарно-матеріальних цінностей на певний період часу, який необхідний для забезпечення безперервності виробничого процесу.

Методи розрахунку нормативів оборотних коштів:

– аналітичний, або дослідно-статистичний метод – при аналізі наявних товарно-матеріальних цінностей коригуються їх фактичні запаси і виключаються зайві і непотрібні цінності;

– коефіцієнтний метод, за яким до нормативу попереднього періоду вносяться поправки на зміну обсягу виробництва,

що планується, і на прискорення оборотності коштів;

– метод прямого рахунку, який передбачає розрахунок запасів по кожному елементу оборотних коштів в умовах досягнутого організаційно-технічного рівня підприємств з урахуванням всіх змін, що відбуваються в розвитку техніки і технології, в організації виробництва, транспортуванні товарно-матеріальних цінностей і в області розрахунків.

Нормування оборотних коштів здійснюється за наступними основними позиціями:

- нормування оборотних коштів на сировину, матеріали, покупні вироби (виробничі запаси);

- нормування оборотних коштів на незавершене виробництво;

- нормування оборотних коштів на готову продукцію;

- нормування оборотних коштів за витратами майбутніх періодів.

Показники оборотності оборотних коштів підприємства:

– коефіцієнт оборотності – кількість оборотів, які здійснюють оборотні кошти підприємства за рік, що визначається відношенням реалізованої за рік продукції (РП) до середньорічного залишку нормованих оборотних коштів;

– коефіцієнт завантаження – величина, обернена коефіцієнту оборотності;

– тривалість одного обороту оборотних коштів у днях.

Тема 10.1. Витрати підприємства та собівартість продукції

П л а н

1. Поняття та класифікація витрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції.

2. Собівартість продукції підприємства: види, структура, методи калькулювання, чинники оптимізації.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Визначте поняття витрат підприємства.
2. Охарактеризуйте види витрат підприємства відповідно до основних напрямів його господарської діяльності?
3. Розкрийте види операційних витрат підприємства за критерієм власності на ресурси та каналу їх надходження на підприємство.
4. У чому особливості взаємозв'язку з виробництвом продукції основних і накладних операційних витрат підприємства?
5. За яким критерієм операційні витрати підприємства визначаються як прямі та непрямі?
6. Наведіть приклади постійних та перемінних операційних витрат підприємства.
7. Визначте поняття та основні елементи кошторису витрат підприємства.
8. Розкрийте зміст поняття собівартості продукції підприємства.
9. Які є види собівартості за критерієм послідовності формування витрат підприємства.
10. Які методи калькулювання собівартості продукції застосовуються на підприємствах у сучасний період?
10. Розкрийте основні чинники та заходи зниження собівартості продукції.

Тема есе:

Центри відповідальності підприємства.

Практичне завдання

За рік підприємство виготовило 1000 одиниць продукції № 1 – собівартість 72000 грн, 800 одиниць продукції № 2 – собівартість 56 000 грн. Питома вага основної заробітної плати виробничих робітників, що є критерієм розподілу загальновиробничих витрат між видами продукції, складає 22% собівартості.

сті продукції. Визначити розмір загальновиробничих витрат, що були включені в калькуляцію собівартості одиниці продукції № 1 і № 2, якщо їх загальна сума дорівнює 33000 тис. грн.

Список рекомендованої літератури

Дмитрієв І. А., Шевченко І. Ю. Економіка підприємства. Навчальний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів. Харків: ХАДУ, 2018. 292 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/ekonomika-pidpriemstva-navcalnij-posibnik-praktikum-126636.html>.

Економіка підприємства: навч. посіб. / уклад.: Н. В. Романченко, Т. В. Кожемякіна, К. В. Пічик. Київ: НаУКМА, 2018. 304 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15771/Ekonomika_pidpriemstva_navchalnyi_posibnyk.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Економіка підприємства: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Нац. Ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2014. 208 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2011/0019.pdf.

Зянько В. В., Фурик В. З., Вальдшміт І. М. Фінанси підприємств: навч. посіб. Частина 1. Вінниця: ВНТУ, 2016. 126 с. URL: http://fk.vntu.edu.ua/images/documents/fp_1_2016.pdf.

Зянько В. В., Фурик В. З., Вальдшміт І. М. Фінанси підприємств: навч. посіб. Частина 2. Вінниця: ВНТУ, 2016. 144 с. URL: http://fk.vntu.edu.ua/images/documents/fp_2_2016.pdf.

Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства. Курс лекцій. Електронний навч. посібник. Вінниця: ВНТУ, 2016. URL: <http://posibnyky.vntu.edu.ua/eco-2016/index.html>.

Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 600 с.

Лекторіум

ВИДИ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

Витрати підприємства – це грошова оцінка вартості ресурсів, що використані (спожиті) у господарській діяльності за певний період часу.

За напрямками господарської діяльності підприємства розрізняють:

- операційні витрати – це витрати основної діяльності підприємства (виробництво продукції, надання послуг, здійснення робіт та ін.);

- інвестиційні витрати, що пов'язані капітальними інвестиціями як довгостроковими капітальними вкладеннями підприємства (капітальне будівництво) з метою придбання чи будівництва будинків, споруд, інших основних фондів, а також нематеріальних активів, які підлягають амортизації;

- фінансові витрати – це витрати підприємства, пов'язані із запозиченнями (відсотки, витрати, пов'язані із залученням позикового капіталу; з випуском, утриманням та обігом власних цінних паперів тощо).

Види операційних витрат підприємства:

1) *залежно від власності на ресурси та каналів їх надходження:*

- зовнішні (явні, бухгалтерські) – витрати на залучення ресурсів, що не належать підприємству, оцінюються, сплачуються, враховуються та відображаються у бухгалтерському обліку підприємства (платежі постачальникам сировини, палива, матеріалів, транспортних послуг, орендна плата, заробітна плата найманих працівників тощо);

- внутрішні (неявні) – витрати на використанні власних ресурсів підприємств у операційній діяльності підприємства, що не оплачуються підприємством та не відображаються у бухгалтерському обліку. Оцінка внутрішніх витрат здійснюється шляхом розрахунку їх альтернативної вартості як неотриманого доходу від найкращого варіанта альтернативного використання власних ресурсів підприємця. Складовою внутрішніх витрат є нормальний прибуток – витрати підприємницького ресурсу

власника підприємства у власному бізнесі, які оцінюються неотриманим окладом менеджера при альтернативному використанні цього ресурсу підприємця;

2) *залежно від характеру зв'язку з виробництвом продукції:*

– основні витрати, що безпосередньо пов'язані з виробництвом продукції;

– накладні витрати – витрати на управління та обслуговування виробництва і збут продукції. Накладні витрати розділяються на виробничі (загальновиробничі витрати) і невиробничі;

3) *залежно від впливу на витрати зміни обсягів виробництва продукції (короткостроковий період функціонування підприємства):*

– постійні витрати, розмір яких не залежить від обсягів виробництва продукції (амортизація основних фондів, орендна плата, страхові внески та ін.);

– перемінні витрати, розмір яких залежить від обсягів виробництва продукції (витрати на сировину, транспортні послуги, на оплату праці робітників на відрядній формі заробітної плати тощо);

– постійно-перемінні витрати, якщо одна частина витрат змінюється при зміні обсягу виробництва продукції, а інша частина є фіксованою (плата за послуги зв'язку).

4) *за способом віднесення на собівартість продукції:*

– прямі витрати, що безпосередньо пов'язані з виробництвом певного виду продукції;

– непрямі витрати, зумовлені виробництвом різних видів продукції, які не можуть бути віднесені безпосередньо на собівартість певного виробу. До непрямих витрат належать накладні витрати;

5) *за напрямом витрат:*

– витрати на виробництво;

– адміністративні витрати;

– витрати на збут;

– інші операційні витрати;

6) *за ступенем однорідності:*

– прості (одноеlementні) витрати;

- комплексні (різнорідні) за своїм складом витрати, що охоплюють декілька елементів витрат;
- 7) *за підходом до розрахунку витрат:*
 - валові витрати на виробництво і реалізацію всього обсягу продукції;
 - середні витрати – витрати на одиницю продукції.

**Тема 10.2. Доходи та прибуток підприємства.
Рентабельність: оцінка, показники**

П л а н

1. Доходи підприємства: поняття, види. Валовий та чистий дохід підприємства.
2. Прибуток як фінансовий результат діяльності підприємства. Формування і розподіл прибутку підприємства.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Визначте поняття та основні джерела валового доходу підприємства.
2. Охарактеризуйте валовий та чистий дохід підприємства.
3. Визначте поняття прибутку підприємства та охарактеризуйте його економічні форми.
4. У чому відмінності бухгалтерського прибутку порівняно з економічним прибутком підприємства?
5. Які є джерела отримання підприємством економічного прибутку?
6. Як розподіляється валовий дохід підприємства?
7. Як визначається прибуток підприємства як фінансовий результат його господарської діяльності?
8. Як формується і розподіляється чистий прибуток підприємства?
9. Як взаємопов'язані беззбитковість та рентабельність підприємства?

10. Розкрийте показники рентабельності.
11. Які є чинники та заходи підвищення рентабельності підприємства?

Тема есе:

Аналіз точки беззбитковості підприємства.

Практичне завдання

Валовий дохід (виручка) від реалізації продукції підприємства за звітний період складає 120 тис. грн, у тому числі ПДВ – 20 тис. грн. Собівартість цієї продукції – 85 тис. грн. Розрахувати чистий дохід від реалізації продукції; валовий прибуток (збиток) та рентабельність продукції підприємства.

Список рекомендованої літератури

Дмитрієв І. А., Шевченко І. Ю. Економіка підприємства. Навчальний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів. Харків: ХАДУ, 2018. 292 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/ekonomika-pidpriemstva-navchalnij-posibnik-praktikum-126636.html>.

Економіка підприємства: навч. посіб. / уклад.: Н. В. Романченко, Т. В. Кожемякіна, К. В. Пічик. Київ: НаУКМА, 2018. 304 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15771/Ekonomika_pidpriemstva_navchalnyi_posibnyk.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Економіка підприємства: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Нац. Ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2014. 208 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2011/0019.pdf.

Зянько В. В., Фурик В. З., Вальдшміт І. М. Фінанси підприємств: навч. посіб. Частина 1. Вінниця: ВНТУ, 2016. 126 с. URL: http://fk.vntu.edu.ua/images/documents/fp_1_2016.pdf.

Зянько В. В., Фурик В. З., Вальдшміт І. М. Фінанси підприємств: навч. посіб. Частина 2. Вінниця: ВНТУ, 2016. 144 с. URL: http://fk.vntu.edu.ua/images/documents/fp_2_2016.pdf.

Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства. Курс лекцій. Електронний навч. посібник. Вінниця: ВНТУ, 2016. URL: <http://posibnyku.vntu.edu.ua/eco-2016/index.html>.

Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 600 с.

Лекторіум **РОЗПОДІЛ ДОХОДУ ПІДПРИЄМСТВА. РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ**

Дохід підприємства – надходження фінансових ресурсів, що формуються в результаті господарської діяльності підприємства у певний період часу.

Прибуток підприємства – це сума, на яку доходи підприємства перевищують пов'язані з ними витрати.

Економічні форми прибутку підприємства:

– *бухгалтерський прибуток* – чистий дохід з вирахуванням зовнішніх витрат на виробництво та реалізацію продукції;

– *економічний прибуток* – чистий дохід із вирахуванням зовнішніх та внутрішніх витрат (з урахуванням нормального прибутку) на виробництво і реалізацію продукції.

Схема розподілу доходу підприємства:

1. *Валовий дохід (виручка) від реалізації продукції* (-) податок на додану вартість; (-) акцизний збір; (-) інші вирахування з доходу = чистий дохід (виручка від реалізації продукції).

2. *Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції* (-) собівартість реалізованої продукції = валовий прибуток.

3. *Валовий прибуток* (+) інші операційні доходи; (-) операційні витрати = операційний прибуток.

4. *Операційний прибуток* (+) фінансові доходи; (-) фінансові витрати = прибуток від звичайної діяльності.

5. *Прибуток від звичайної діяльності* (-) податок на прибуток; (+) надзвичайні доходи; (-) надзвичайні витрати; (-) податки із надзвичайного прибутку = чистий прибуток.

6. *Чистий прибуток* = нерозподілений (реінвестований) прибуток + розподілений прибуток (дохід власників підприємства).

Беззбитковість – це такі фінансові результати діяльності підприємства, за яких його дохід дорівнює витратам, тобто підприємство не отримує прибутку, але й не має збитку.

Рентабельність – прибутковість господарської діяльності підприємства.

Показники рентабельності:

1) рентабельність виробництва = чистий прибуток / сума середньорічної вартості основних виробничих фондів підприємства і середньорічних залишків нормованих оборотних засобів $\times 100\%$

2) рентабельність продукції = валовий прибуток / чистий дохід $\times 100\%$;

3) рентабельність певного виду продукції = валовий прибуток по певному виду продукції / повна собівартість певного виду продукції $\times 100\%$;

4) рентабельність власного капіталу = чистий прибуток / вартість власного капіталу $\times 100\%$;

5) рентабельність сукупного капіталу = валовий прибуток / вартість сукупного капіталу $\times 100\%$.

Тема 10.3. Ціноутворення на продукцію підприємства. Оподаткування підприємства

П л а н

1. Система цін на продукцію підприємства. Методи ціноутворення.

2. Оподаткування підприємства.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Як здійснюється на підприємстві визначення ціни на його продукцію?

2. Які є види цін на продукції підприємства за характером обслуговуваного обороту.

3. Чим відрізняються гуртові та роздрібні ціни на продукції підприємства?
4. Які методи застосовує підприємство при визначення ціни на продукцію?
5. Охарактеризуйте витратні методи ціноутворення на продукцію підприємства.
6. Поясніть метод «бажаного (цільового) прибутку».
7. Як визначається ціна за методом «точки беззбитковості»?
8. Розкрийте зміст методів ціноутворення з орієнтацією на попит (споживача продукції).
9. Як визначається ціна на основі застосування методів ціноутворення з орієнтацією на конкуренцію?
10. Які основні види податків сплачує підприємство?

Тема есе:

Оподаткування підприємства

Практичне завдання

Визначити суму податку на прибуток підприємства за такими даними: валовий дохід (виручка від реалізації продукції) – 250 тис. грн; повна собівартість продукції – 170 тис. грн; інші доходи від звичайної діяльності – 30 тис. грн; інші витрати від звичайної діяльності – 14 тис. грн; ставка ПДВ – 20%; ставка податку на прибуток – 18%.

Тестові запитання

1. Які витрати підприємства пов'язані з його основною діяльністю?
 - а) валові;
 - б) операційні;
 - в) інвестиційні;
 - г) фінансові.

2. До яких витрат належать вкладення коштів підприємства у будівництво цеху?

- а) фінансові;
- б) операційні;
- в) інвестиційні;
- г) валові.

3. До якого виду витрат підприємства належать витрати на залучення ресурсів, що не належать підприємству?

- а) прямі;
- б) постійні;
- в) явні (зовнішні);
- г) неявні (внутрішні)

4. Розмір яких операційних витрат підприємства у короткостроковому періоді не залежить від зміни обсягу виробництва?

- а) постійні;
- б) перемінні;
- в) основні;
- г) накладні.

5. Яке витрати підприємства при калькулюванні собівартості продукції розподіляються між її видами за певним критерієм?

- а) прямі;
- б) перемінні;
- в) середні
- г) непрямі.

6. Яке поняття відображає поточні витрати на виробництво і реалізацію продукції, виражені в грошовій формі?

- а) собівартість продукції;
- б) кошторис витрат;
- в) середні витрати;
- г) валові витрати.

7. Який показник фінансових результатів діяльності підприємства розраховується як різниця виручки від реалізації продукції та непрямих податків?

- а) валовий дохід;
- б) чистий дохід;
- в) середній дохід;
- г) валовий прибуток.

8. Який показник фінансових результатів діяльності підприємства розраховується як різниця чистого доходу від реалізації продукції та повної собівартості продукції?

- а) валовий дохід;
- б) валовий прибуток;
- в) чистий прибуток;
- г) середній дохід.

9. Рентабельність якого виду продукції є найвищою?

Види продукції	Собівартість, грн	Чистий дохід, грн
№1	10000	15000
№2	50000	55000
№3	90000	95000
№ 4	95000	100000

- а) № 1;
- б) № 2;
- в) № 3;
- г) № 4.

10. За яким методом ціноутворення на продукцію підприємства орієнтується на ціни його конкурентів?

- а) метод «лідера»;
- б) метод поточних цін;
- в) метод маркетингових оцінок;
- г) метод «бажаного (цільового) прибутку».

Список рекомендованої літератури

Дмитрієв І. А., Шевченко І. Ю. Економіка підприємства. Навчальний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів. Харків: ХАДУ, 2018. 292 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/ekonomika-pidpriemstva-navcalnij-posibnik-praktikum-126636.html>.

Економіка підприємства: навч. посіб. / уклад.: Н. В. Романченко, Т. В. Кожемякіна, К. В. Пічик. Київ: НаУКМА, 2018. 304 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15771/Ekonomika_pidpriemstva_navchalnyi_posibnyk.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Економіка підприємства: навч. посіб / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Нац. Ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2014. 208 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2011/0019.pdf.

Зянько В. В., Фурик В. З., Вальдшмідт І. М. Фінанси підприємств: навч. посіб. Частина 1. Вінниця: ВНТУ, 2016. 126 с. URL: http://fk.vntu.edu.ua/images/documents/fr_1_2016.pdf.

Зянько В. В., Фурик В. З., Вальдшмідт І. М. Фінанси підприємств: навч. посіб. Частина 2. Вінниця: ВНТУ, 2016. 144 с. URL: http://fk.vntu.edu.ua/images/documents/fr_2_2016.pdf.

Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства. Курс лекцій. Електронний навч. посібник. Вінниця: ВНТУ, 2016. URL: <http://posibnyky.vntu.edu.ua/eco-2016/index.html>.

Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 600 с.

Лекторіум

МЕТОДИ ЦІНОУТВОРЕННЯ ТА СИСТЕМА ЦІН НА ПРОДУКЦІЮ ПІДПРИЄМСТВА

Ціноутворення – це процес обґрунтування, затвердження та перегляду цін на продукцію.

1. Витратні методи ціноутворення:

– метод «витрати плюс прибуток», за яким ціна = витрати + прибуток;

– метод «бажаного (цільового) прибутку», за яким, змінною частиною ціни визначаються витрати., Метою застосування методу є отримання цільового прибутку;

– метод «точки безбитковості», що базується на визначенні такої одиниці продукції, реалізація якої за встановленою ціною забезпечує досягнення рівності валового доходу і валових витрат.

2. Методи ціноутворення з орієнтацією на попит (споживача продукції):

– метод «визначення ціни продукції на основі її цінності, що відчувається покупцем». Маркетингова діяльність підприємства спрямована на формування високої оцінки покупцем цінності продукції для нього;

– метод маркетингових оцінок, спрямований на визначення ціни, за якою покупець безумовно придбає продукцію.

3. Методи ціноутворення з орієнтацією на конкуренцію:

– метод «лідера», за яким ціноутворення орієнтується на ціну підприємства - лідера на ринку однорідної продукції;

– метод поточних цін. Орієнтиром ціноутворення є ціни конкурентів підприємства на його цільовому ринку;

– метод торгів.

Система цін на продукцію підприємств за характером обслуговуваного обороту:

- гуртові, за якими підприємство реалізує вироблену продукцію іншим підприємствам і збутовим організаціям;

- закупівельні, за якими реалізується сільськогосподарська продукція для подальшого перероблення;

- роздрібні, за якими товари реалізуються в роздрібній торговій мережі населенню;

- на будівельну продукцію: кошторисна вартість; преискурантна ціна як усереднена кошторисна вартість одиниці кінцевої продукції типового будівельного об'єкта; договірна ціна;

- ціни і тарифи на послуги населенню;

- надбавки у сфері обігу;

- тарифи вантажного і пасажирського транспорту.

Тема 11.1. Фінансовий стан підприємства: оцінка та показники

П л а н

1. Фінансовий стан підприємства та його оцінка. Фінансова звітність як джерело оцінки фінансового стану підприємства.
2. Основні показники оцінки фінансового стану підприємства. Оцінка вартості підприємства.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Визначте поняття фінансового стану підприємства. Яка роль оцінки фінансового стану підприємства у забезпеченні ефективності його господарської діяльності?
2. Яка мета та основні завдання оцінки фінансового стану підприємства?
3. Які є методи аналізу фінансового стану підприємства?
4. Назвіть основні форми фінансової звітності підприємства. Яку інформацію для аналізу фінансового стану вони містять?
5. Які показники використовуються для аналізу майнового стану підприємства?
6. За якими показниками аналізується прибутковість та платоспроможність підприємства?
7. Назвіть показники оцінки ділової активності підприємства.
8. За якою методикою здійснюється комплексна оцінка фінансового стану підприємства?
9. Охарактеризуйте основні підходи до оцінювання вартості підприємства.

Тема есе:

Оцінка вартості підприємства.

Практичне завдання

На основі даних таблиці розрахувати показники та оцінити майновий стан та фінансову стійкість підприємства.

Таблиця

Дані	Вартість, тис. грн
Власний капітал	150,0
Запозичений капітал, у тому числі довгострокові запозичення	100,0 20,0
Необоротні активи	50,0

Тестові запитання

Список рекомендованої літератури

Дмитрієв І. А., Шевченко І. Ю. Економіка підприємства. Навчальний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів. Харків: ХАДУ, 2018. 292 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/ekonomika-pidpriemstva-navcalnij-posibnik-praktikum-126636.html>.

Економіка підприємства: навч. посіб. / уклад.: Н. В. Романченко, Т. В. Кожемякіна, К. В. Пічик. Київ: НаУКМА, 2018. 304 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15771/Ekonomika_pidpriemstva_navchalnyi_posibnyk.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Економіка підприємства: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Нац. Ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2014. 208 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2011/0019.pdf.

Зянько В. В., Фурик В. З., Вальдшмідт І. М. Фінанси підприємств: навч. посіб. Частина 2. Вінниця: ВНТУ, 2016. 144 с. URL: http://fk.vntu.edu.ua/images/documents/fp_2_2016.pdf.

Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства. Курс лекцій. Електронний навч. посібник. Вінниця: ВНТУ, 2016. URL: <http://posibnyku.vntu.edu.ua/eco-2016/index.html>.

Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 600 с.

Лекторіум
ФІНАНСОВИЙ СТАН ТА ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ
ПІДПРИЄМСТВА

Фінансовий стан – це здатність підприємства своєчасно здійснювати платежі та фінансувати свою діяльність, що визначається рівнем його забезпеченості фінансовими ресурсами, ефективністю їх використання, платоспроможністю та фінансовою стійкістю. Фінансовий стан залежить від результатів операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства.

Основні напрями аналізу та оцінки фінансового стану підприємства:

– економічну оцінку структури балансу підприємства, що включає оцінку майнового стану та фінансової стійкості підприємства;

– аналіз ділової активності підприємства;

– аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства;

– аналіз фінансових результатів і прибутковості (рентабельності) діяльності підприємства.

Фінансова звітність для менеджменту підприємства, його власників, інвесторів, контрагентів, закладів кредитно-банківської системи, державних установ є джерелом інформації про результати діяльності, фінансовий стан та рух грошових коштів підприємства за звітний період.

Фінансова звітність підприємства включає:

1. Баланс – звіт, у якому наведено дані про фінансовий стан підприємства на певну дату. Він складається з двох частин: активу та пасиву. В пасиві відображені джерела формування капіталу підприємства; в активі – напрями його використання. Кожна з частин балансу представлена окремими розділами, які, у свою чергу, складаються із певних статей.

2. Звіт про фінансові результати – звіт, що відображає доходи, витрати та фінансові результати діяльності підприємства.

3. Звіт про рух грошових коштів є джерелом інформації про надходження та витрати грошових коштів у звітному періоді в результаті операційної, фінансової та інвестиційної діяльності підприємства або надзвичайних подій.

4. Звіт про власний капітал, що містить інформацію про розмір і структуру власного капіталу на початок та кінець звіт-ного періоду, про їх зміни та їх причини.

5. Примітки до фінансової звітності – звіт, що деталізує та пояснює дані, наведені в інших формах фінансової звітності. Він є найбільш об'ємним з п'яти основних фінансових звітів та складається з 15 розділів та додаткової інформації.

Тема **11.2.** Економічна ефективність та конкурентоспроможність підприємства

П л а н

1. Економічна ефективність діяльності підприємства: визначення, показники та чинники. Виробнича ефективність.

2. Конкурентоспроможність підприємства: поняття та характеристики. Критерії, показники та методи оцінки конкурентоспроможності підприємства.

3. Система заходів забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Реінжиніринг та бенчмаркінг як інструменти підвищення конкурентоспроможності підприємства.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Визначте поняття та чинники економічної ефективності підприємства.

2. Які є показники ефективності підприємства?

3. У чому полягають особливості оцінки ефективності основних видів діяльності підприємства: операційної, інвестиційної та фінансової?

4. Охарактеризуйте зміст, показники та чинники ефективності виробництва.

5. Як визначається та що відображає соціальна ефективність виробництва?

6. Розкрийте зміст та основні характеристики конкурентоспроможності підприємства.

7. За якими критеріями оцінюється рівень конкурентоспроможності підприємства?

8. Які є методи оцінки конкурентоспроможності підприємства?

9. Розкрийте чинники підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Тема есе:

Реінжиніринг як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Практичне завдання

Методом експертних оцінок дібрано та здійснено ранжування наступних факторів, що впливають на ступінь конкурентоспроможності продукції підприємства: 1) якість продукції; 2) ціна продукції; 3) якість сервісу; 4) експлуатаційні витрати. Кожному фактору експерт мав присвоїти кількість балів від 1 до 5. Вагова оцінка факторів наступна: якість продукції – 0,4; ціна продукції – 0,3; якість сервісу – 0,2; експлуатаційні витрати – 0,1. Результати експертної оцінки факторів конкурентоспроможності продукції підприємства наведено в таблиці. Визначити конкурентоспроможність продукції підприємства.

Таблиця

Результати експертної оцінки конкурентоспроможності продукції підприємства (бали)

Експерти	Фактори конкурентоспроможності продукції			
	Якість	Ціна	Сервіс	Витрати експлуатації
Експерт 1	3	3	4	3
Експерт 2	4	3	4	3
Експерт 3	3	3	3	3
Експерт 4	3	4	4	4
Експерт 5	4	3	3	4

Тестові запитання

1. До якої групи показників оцінки фінансового стану підприємства належить показник маневреності власного капіталу?

- а) ділова активність;*
- б) прибутковість;*
- в) ліквідність та платоспроможність;*
- г) майновий стан та фінансова стійкість.*

2. До якої групи показників оцінки фінансового стану підприємства належить коефіцієнт обертання власного капіталу?

- а) ділова активність;*
- б) прибутковість;*
- в) ліквідність та платоспроможність;*
- г) майновий стан та фінансова стійкість.*

3. До якої групи показників оцінки фінансового стану підприємства належить показник маневреності власних оборотних коштів?

- а) ділова активність;*
- б) прибутковість;*
- в) ліквідність та платоспроможність;*
- г) майновий стан та фінансова стійкість.*

4. До якої групи показників оцінки фінансового стану підприємства належить коефіцієнт автономії?

- а) ділова активність;*
- б) прибутковість;*
- в) ліквідність та платоспроможність;*
- г) майновий стан та фінансова стійкість.*

5. Яке визначення відображає загальну ефективність діяльності підприємства?

- а) віддача основних фондів підприємства;*
- б) рентабельність продукції підприємства;*
- в) продуктивність праці працівників підприємства;*
- г) співвідношення результатів та витрат підприємства на їх отримання.*

6. Показником ефективності якого виду діяльності підприємства є віддача капіталовкладень?

- а) операційна;
- б) інвестиційна;
- в) фінансова;
- г) маркетингова.

7. Показником ефективності якого виду діяльності підприємства є рентабельність виробництва?

- а) операційна;
- б) інвестиційна;
- в) фінансова;
- г) маркетингова.

8. Показником ефективності якого виду діяльності підприємства є якість продукції?

- а) операційна;
- б) інвестиційна;
- в) фінансова;
- г) маркетингова.

9. Яке визначення найповніше відображає мету забезпечення конкурентоспроможності підприємства?

- а) витіснення конкурентів з ринку;
- б) виживання в умовах загроз та невизначеності ринкового середовища;
- в) стійке ринкове становище та досягнення цілей підприємства;
- г) максимізація прибутку.

10. До яких індикаторів, за якими здійснюється діагностика конкурентоспроможності підприємства, належить кваліфікація персоналу?

- а) техніко-технологічні;
- б) організаційно-управлінські;
- в) фінансові;
- в) ринкові.

Список рекомендованої літератури

Дмитрієв І. А., Шевченко І. Ю. Економіка підприємства. Навчальний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів. Харків: ХАДУ, 2018. 292 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/ekonomika-pidpriemstva-navcalnij-posibnik-praktikum-126636.html>.

Економіка підприємства: навч. посіб. / уклад.: Н. В. Романченко, Т. В. Кожемякіна, К. В. Пічик. Київ: НаУКМА, 2018. 304 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15771/Ekonomika_pidpriemstva_navchalnyi_posibny.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Економіка підприємства: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Нац. Ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2014. 208 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2011/0019.pdf.

Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства. Курс лекцій. Електронний навч. посібник. Вінниця: ВНТУ, 2016. URL: <http://posibnyku.vntu.edu.ua/eco-2016/index.html>.

Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 600 с.

Лекторіум

БЕНЧМАРКІНГ ТА РЕІНЖИНІРИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Підвищення ефективності та конкурентоспроможності підприємств базується на застосуванні бенчмаркінгу та реінжинірингу.

Бенчмаркінг – це система заходів, спрямована на підвищення ефективності та конкурентоспроможності підприємства на основі порівняння його власних дій за різними напрямками і видами господарської діяльності з діями суб'єктів господарювання (конкурентів, партнерів, учасників зовнішніх мереж), які досягли найкращих результатів у подібних умовах ведіння біз-

несу. Уперше на практиці використала бенчмаркінг компанія Ксерокс, здійснивши порівняння якості її продукції із японськими аналогами.

Види бенчмаркінгу відповідно до того, з діями якого економічного агента чи підрозділу здійснюється порівняння:

1) *внутрішній*, що здійснюється у межах підприємства шляхом порівняння принципів, методів, заходів подібних дій його структурних одиниць з метою виявлення найуспішніших. Внутрішній бенчмаркінг базується на розгалуженій системі комунікацій на підприємстві, потребує від менеджерів знань його теоретичних та прикладних основ.

2) *конкурентний* – це система заходів з вивчення та порівняння власних дій із забезпечення конкурентоспроможності продукції на ринку з діями конкурентів підприємства.

3) *спільний*, якщо підприємства формують бенчмаркінговий альянс для обміну інформацією у його межах з метою порівняння і визначення найефективних дій учасників;

4) *процесний*, якщо вивчаються бізнес-моделі підприємств-партнерів, які здійснюють подібні бізнес-процеси. Бізнес-процес – це упорядкована послідовність дій зі здійснення певного виду діяльності підприємства;

За предметом порівняння бенчмаркінг розділяється на:
а) *стратегічний* – оцінка успішних стратегій підприємств з метою розроблення заходів удосконалення стратегічного управління; б) *операційний*, що спрямований на підвищення ефективності поточної діяльності підприємства та включає бенчмаркінг на процесному рівні і бенчмаркінг на рівні видів діяльності (бенчмаркінг продукції, бізнес-процесів та ін.).

Реінжиніринг – це здійснення докорінних змін бізнес-процесів на підприємстві, це інновації бізнес-процесів, їх радикальне перепроєктування. Сучасною концепцією реінжинірингу є *X-інжиніринг*, спрямований на перебудову, згідно з вимогами сьогодення, не тільки внутрішніх процесів підприємства, але і його зовнішніх зв'язків (з споживачами, конкурентами, партнерами, глобальною економікою в цілому).

Тема **12.1.** Розвиток підприємства: моделі та чинники

П л а н

1. Розвиток підприємства: визначення, види, теорії та моделі. Життєвий цикл підприємства, його стадії та тривалість.
2. Інтеграція підприємства у світовий економічний простір: зміст та форми.
3. Реструктуризація як комплексний процес трансформації підприємства.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Визначте поняття розвитку підприємства та охарактеризуйте його види та чинники.
2. Які є теорії розвитку підприємства?
3. Розкрийте зміст теорії спрямованого розвитку підприємства.
4. Поясніть основні положення теорії циклічного розвитку підприємства.
5. Дайте визначення життєвого циклу підприємства. Які стадії він охоплює?
6. Які напрями і форми інтеграції підприємства у світовий економічний простір?
7. Розкрийте зміст та роль реструктуризації у розвитку підприємства.
8. Які є форми та види реструктуризації підприємства?

Тема есе:

Теорії та моделі розвитку підприємства

Практичне завдання

На основі даних таблиці визначити стадії життєвого циклу підприємства та їх тривалість.

Показники фінансовий результатів підприємства
(2015-2019 рр.)

Показники	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019
Чистий до- хід, тис. грн	100	120	120	90	80
Чистий прибуток, тис. грн	40	70	60	30	25

Список рекомендованої літератури

Дмитрієв І. А., Шевченко І. Ю. Економіка підприємства. Навчальний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів. Харків: ХАДУ, 2018. 292 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/ekonomika-pidpriemstva-navcalnij-posibnik-praktikum-126636.html>.

Економіка підприємства: навч. посіб. / уклад.: Н. В. Романченко, Т. В. Кожемякіна, К. В. Пічик. Київ: НаУКМА, 2018. 304 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15771/Ekonomika_pidpriemstva_navchalnyi_posibny.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Економіка підприємства: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Нац. Ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2014. 208 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2011/0019.pdf.

Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства. Курс лекцій. Електронний навч. посібник. Вінниця: ВНТУ, 2016. URL: <http://posibnyky.vntu.edu.ua/eco-2016/index.html>.

Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 600 с.

Лекторіум **РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВА**

Реструктуризація – це сукупність заходів з оптимізації функціонування підприємства як суб'єкта господарювання шляхом приведення його господарського механізму у відповідність до факторів зовнішнього середовища, що змінилися, та нової стратегії розвитку бізнесу.

Форми реструктуризації залежно від тривалості і завдань:

– *оперативна*, проведення якої спрямовано на вирішення у поточному періоді питань удосконалення певних напрямів, видів діяльності підприємства, поліпшення його фінансового стану, підвищення ефективності певних підрозділів тощо;

– *стратегічна*, що забезпечує ефективність і конкурентоспроможність підприємства у довготерміновому періоді.

Види реструктуризації підприємства:

1) за обсягом вирішуваних проблем:

– *часткова*, що передбачає окремі зміни у господарському механізмі підприємства;

– *комплексна*, що охоплює всі структурні підрозділи та види діяльності підприємства;

2) за метою:

– *санаційна* (відновна), метою якої є запобігання кризи підприємства чи подолання його кризового стану;

– *адаптаційна*, що здійснюється для пристосування підприємства до змін у його зовнішньому середовищі;

– *випереджаюча*, метою якої є підготовка підприємства до змін зовнішнього середовища, що передбачаються у майбутньому;

3) за критерієм виду діяльності підприємства:

– *операційна*, спрямована на удосконалення операційної (виробничої) діяльності підприємства;

– *фінансова*, метою якої є оптимізація фінансового механізму підприємства;

4) за характером застосовуваних заходів:

– *реструктуризація виробництва*;

– реструктуризація активів;
– реструктуризація фінансів;
– корпоративна реструктуризація, пов'язана зі змінами власників підприємства, організаційно-правової форми, реорганізацією у формі виділення структурних одиниць, злиття і поглинання тощо;

5) за об'єктом змін: *техніко-технологічна; економічна; фінансова; правова, управлінська (організаційна), реструктуризація власності.*

Тема 12.2. Економічна безпека підприємства

П л а н

1. Економічна безпека підприємства: сутність, види, заходи. Основні ризики та загрози господарській діяльності підприємства.

2. Криза підприємства, зміст, чинники, види. Види криз підприємства. Антикризова діяльність підприємства.

3. Банкрутство підприємства: причини та характеристики. Санація підприємства

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення економічній безпеці підприємства та її головним видам.

2. Охарактеризуйте фінансову безпеку підприємства.

3. Обґрунтуйте сучасні загрози економічній безпеці підприємств в Україні.

4. Охарактеризуйте кризовий стан підприємства та його причини.

5. Визначте типи та види криз підприємства.

6. Визначте зміст, напрями та засоби антикризової діяльності підприємства.

7. Розкрийте сутність та причини банкрутства підприємства.
8. Визначте види та наслідки банкрутства підприємства.
9. Як діагностується імовірність банкрутства?
10. Розкрийте цілі та головні складові антикризової програми підприємства.
11. Охарактеризуйте зміст, причини та види санації підприємств.

Тема есе:

Заходи кібербезпеки підприємства.

Практичне завдання

Спрогнозувати ймовірність банкрутства підприємства за коефіцієнтом Бівера, якщо чистий прибуток підприємства склав 5600 тис. грн., амортизація – 1250 тис. грн., довгострокові зобов'язання – 10450 тис. грн., поточні (короткострокові) зобов'язання – 14500 тис. грн.

Тестові запитання

1. *Яка теорія розвитку підприємства характеризує його як перехід у процесі довгострокового функціонування від одного якісного стану до іншого?*

- а) спрямованого розвитку;
- б) циклічного розвитку;
- в) життєвого циклу;
- г) горизонтів розвитку.

2. *На якому етапі життєвого циклу підприємства формується його місія та мета діяльності, ставляться задачі та здійснюється пошук інвесторів?*

- а) створення;
- б) зростання;
- в) зрілість;
- г) спад.

3. На якому етапі життєвого циклу підприємства розроблюються програми збереження досягнутого рівня виробництва та реалізації продукції?

- а) зародження;
- б) створення;
- в) зростання;
- г) зрілість.

4. Матюю якого виду реструктуризації є подолання кризового стану підприємства?

- а) адаптаційна;
- б) випереджаюча;
- в) санаційна;
- г) операційна.

5. Який вид реструктуризації пов'язаний зі змінами власників підприємства, його організаційно-правової форми?

- а) корпоративна;
- б) часткова;
- в) комплексна;
- г) операційна.

6. Яке поняття відображає період довготривалого, критичного для підприємства зниження показників його ефективності?

- а) криза;
- б) неплатоспроможність;
- в) збитковість;
- г) банкрутство.

7. Який вид кризи підприємства характеризується втратою платоспроможності?

- а) криза ліквідності;
- б) криза результатів діяльності;
- в) криза стратегії;
- г) банкрутство.

8. Який вид кризи підприємства характеризується значним негативним відхиленням фактичного стану підприємства від запланованого?

- а) криза ліквідності;
- б) криза результатів діяльності;
- в) криза стратегії;
- г) банкрутство підприємства.

9. Що є ознакою банкрутства підприємства?

- а) криза ліквідності;
- б) наявність збитків;
- в) неспроможність підприємства відновити платоспроможність;
- г) неплатоспроможність підприємства.

10. Який захід антикризової діяльності підприємства безпосередньо спрямований на його фінансове оздоровлення?

- а) реструктуризація;
- б) ліквідація;
- в) санація;
- г) реорганізація.

Список рекомендованої літератури

Дмитрієв І. А., Шевченко І. Ю. Економіка підприємства. Навчальний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів. Харків: ХАДУ, 2018. 292 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/ekonomika-pidpriemstva-navcalnij-posibnik-praktikum-126636.html>.

Економіка підприємства: навч. посіб. / уклад.: Н. В. Романченко, Т. В. Кожемякіна, К. В. Пічик. Київ: НаУКМА, 2018. 304 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15771/Ekonomika_pidpriemstva_navchalnyi_posibnyk.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Економіка підприємства: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. Харків: Нац. Ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2014. 208 с. URL:

http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2011/0019.pdf.

Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства. Курс лекцій. Електронний навч. посібник. Вінниця: ВНТУ, 2016. URL: <http://posibnyky.vntu.edu.ua/eco-2016/index.html>.

Яркіна Н. М. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 600 с.

Лекторіум

КРИЗА ТА КРИЗОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА

Криза підприємства – це період довготривалого, критичного для підприємства зниження показників його ефективності: значне падіння обсягів виробництва та продаж, платоспроможності, зростання збитків тощо.

Причини кризи підприємства:

– *зовнішні*, пов'язані зі станом та змінами його зовнішнього середовища;

– *внутрішні*, серед яких явища і процеси, притаманні елементам внутрішнього середовища підприємства.

Типи криз підприємства:

– *криза ліквідності* – реальна втрата платоспроможності, наслідком якої є загроза виходу підприємства з ринку та його ліквідації; криза ліквідності обумовлює *неплатоспроможність підприємства* – неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, в тому числі по заробітній платі, а також виконати зобов'язання щодо сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності;

– *криза результатів діяльності (криза успіху)* – значне негативне відхилення фактичного стану підприємства від запланованого;

– *криза стратегії* – гальмування розвитку підприємства, зниження його економічного потенціалу, послаблення конкурентоспроможності.

Між різними типами криз існують тісні причинно-наслідкові зв'язки: стратегічна криза спричиняє кризу результатів, яка, у свою чергу, призводить до втрати підприємством ліквідності.

Рівні кризового стану підприємства:

1) кризовий стан, що безпосередньо не загрожує функціонуванню підприємства за умови переведення його на режим антикризового управління;

2) кризовий стан, що загрожує існуванню підприємства і потребує негайного проведення реструктуризації, фінансової санації тощо;

3) кризовий стан, який призводить до ліквідації підприємства.

Кризова ситуація на підприємстві – це проміжок часу з моменту виникнення кризи до моменту її подолання, варіантами якого є або відновлення стабільної ситуації, або ліквідація підприємства

3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

Результати успішного засвоєння навчальної дисципліни «Економіка та фінанси підприємства» передбачають їх диференціацію на: відмінний (відповідає підсумковій оцінці А за шкалою ECTS), типовий (відповідає оцінкам С і В) і пороговий (відповідає оцінкам Е і D) рівні за вимогами до сформованих компетентностей.

Досягнення відмінного рівня сформованості предметних компетентностей означає відмінне оволодіння знаннями, уміннями і практичними навичками. Наявна системність знань студента. Студент може вільно застосовувати отримані знання і демонструвати набуті уміння та практичні навички у складних та нетипових ситуаціях.

Досягнення типового рівня сформованості предметних компетентностей означає добре або дуже добре оволодіння знаннями, уміннями та практичними навичками. Студент може застосувати отримані знання і демонструвати набуті уміння та практичні навички як у простих, так і в складних ситуаціях. Наявний зв'язок між окремими знаннями у студента, проте відчувається недостатність умінь і практичних навичок із системного оцінювання відповідної інформації.

Досягнення порогового рівня сформованості предметних компетентностей означає задовільне або достатнє оволодіння знаннями, уміннями та практичними навичками. Для порогового рівня характерна фрагментарність знань. У простих, типових, стандартних ситуаціях студент може застосувати отримані знання і демонструвати набуті уміння та практичні навички, але він не здатний цього зробити при підвищенні рівня складності ситуації.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни «Економіка та фінанси підприємства» виставляється в залікову книжку відповідно до такої шкали:

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100-бальною шкалою, що використовується в НІОУ
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	5	90 – 100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	4	80 – 89
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	70 – 74
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	2	35 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		0 – 34

4. ЗАПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Теорії та концепції підприємства (фірми) як методологічна основа навчальної дисципліни «Економіка та фінанси підприємства».

2. Господарська діяльність підприємства та її види.

3. Підприємницька діяльність: характеристики та організаційні форми.

4. Суб'єкти мікро-, малого, середнього та великого підприємництва.

5. Підприємство: цілі, функції та основні види господарської діяльності.

6. Види підприємств за формою власності, порядком створення, розміром.

7. Підприємницькі товариства. Об'єднання підприємств.

8. Соціальна функція та соціальна відповідальність підприємства.

9. Державно-правове регулювання діяльності підприємств в Україні.

10. Зовнішнє та внутрішнє середовище підприємства як суб'єкта господарської діяльності.

11. Моделі та методи аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства.

12. Конкурентне середовище підприємства. Типи конкурентів підприємства.

13. Цільовий ринок підприємства. Економічна поведінка підприємства на ринку продукції та на ресурсних ринках.

14. Зміст, основні напрями та засоби маркетингової діяльності підприємства.

15. Сегментування ринку та маркетинговий комплекс продукції підприємства.

16. Економічний потенціал підприємства та його види.

17. Ресурсний потенціал підприємства.

18. Основні складові та показники результативного потенціалу підприємства.

19. Структура підприємства та її види. Інфраструктура підприємства.

20. Виробнича структура підприємства та принципи її побудови.

21. Зовнішні та внутрішні мережі підприємства: сутність, види.

22. Поняття та структура персоналу підприємства.

23. Кількісні та якісні показники, що характеризують стан та ефективність персоналу.

24. Показники ефективності персоналу підприємства. Продуктивність праці та резерви її підвищення.

25. Організація та нормування праці на підприємстві.

26. Мотивація та стимулювання праці.

27. Системи організації та оплати праці

28. Загальні та спеціальні функції управління підприємством. Рівні, сфери та методи управління.

29. Планування на підприємстві. Система планів підприємства.

30. Бізнес-планування на підприємстві.

31. Організаційні структури управління підприємством.

32. Сполучні процеси менеджменту підприємства.

33. Виробничий процес та його види. Виробничий цикл. Типи виробництва.

34. Продукція підприємства: асортимент та номенклатура. Якість продукції, показники та методи її оцінки.

35. Вартісні показники обсягу продукції підприємства.

36. Виробнича потужність та виробнича програма підприємства.

37. Інвестиційна діяльність підприємства та її основні напрями. Інвестиції, їх види та структура.

38. Інвестиційний проєкт та оцінка його економічної ефективності.

39. Інноваційна діяльність підприємства. Інновації: сутність, види, роль у розвитку підприємства.

40. Інноваційний процес та його моделі. Інноваційна продукція підприємства.

41. Зовнішньоторговельна діяльність підприємства. Експортні та імпорتنі операції.

42. Виробничо-інвестиційна модель зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

43. Міжнародний лізинг. Міжнародна виробнича кооперація. Спільні підприємства.
44. Фінанси підприємства: визначення, головні ознаки, функції. Фінансові відносини та їх види.
45. Фінансові ресурси підприємства та їх види.
46. Грошові фонди підприємства та кошти у нефондовій формі.
47. Грошові потоки та їх види.
48. Фінансова діяльність підприємства: зміст, завдання, організація. Фінансовий механізм підприємства.
49. Фінансове планування на підприємстві. Види фінансових планів підприємства.
50. Організація грошових розрахунків підприємств.
51. Кредитні відносини підприємства. Кредитоспроможність підприємства.
52. Власний та запозичений капітал підприємства: сутність, структура, джерела формування.
53. Основні виробничі фонди підприємства: визначення, класифікація, структура.
54. Зношування основних фондів, причини та види. Амортизація та її методи.
55. Показники ефективності відтворення та використання основних фондів.
56. Оборотні виробничі фонди підприємства: визначення та види. Оборотні фонди сфери обігу (фонди обігу).
57. Оборотні кошти підприємства. Нормування оборотних коштів та показники ефективності їх використання.
58. Нематеріальні активи підприємства: визначення, види, оборот.
59. Інтелектуальний капітал підприємства та його структура.
60. Поняття та класифікація витрат підприємства на виробництво та реалізацію продукції.
61. Собівартість продукції (послуг), її види, структура, методи калькулювання.
62. Доходи підприємства: поняття, види, джерела.
63. Прибуток як фінансовий результат господарської діяльності підприємства.

64. Економічні форми прибутку підприємства.
65. Формування та розподіл прибутку підприємства.
66. Беззбитковість та рентабельність підприємства. Показники рентабельності.
67. Оподаткування господарської діяльності підприємства.
68. Ціноутворення на продукцію підприємства: підходи та методи. Система цін на продукцію підприємства.
69. Фінансовий стан підприємства та його оцінка.
70. Фінансова звітність як джерело оцінки фінансового стану підприємства.
71. Основні показники оцінки фінансового стану підприємства. Оцінка вартості підприємства.
72. Економічна ефективність діяльності підприємства: визначення, показники та чинники.
73. Конкурентоспроможність підприємства: поняття, види.
74. Критерії, показники та методи оцінки конкурентоспроможності підприємства.
75. Чинники конкурентоспроможності підприємства.
76. Реінжиніринг та бенчмаркінг як інструменти підвищення конкурентоспроможності підприємства.
77. Розвиток підприємства: визначення, види, теорії та моделі.
78. Життєвий цикл підприємства та його стадії.
79. Інтеграція підприємства у світовий економічний простір: зміст та форми.
80. Реструктуризація як комплексний процес трансформації підприємства.
81. Економічна безпека підприємства: сутність, види, заходи.
82. Криза підприємства, чинники та види.
83. Антикризова діяльність підприємства.
84. Сутність, ознаки, причини та наслідки банкрутства підприємства.
85. Види банкрутства підприємства.
86. Методи діагностики імовірності банкрутства.
87. Сутність, цілі та методи санації підприємства.

Навчальне видання

Електронне видання

Марченко О. С.

**ЕКОНОМІКА ТА ФІНАНСИ
ПІДПРИЄМСТВА**

навчально-методичний посібник

для студентів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 051 «Економіка»
спеціалізації «Бізнес-економіка»

Відповідальна за випуск *Л. С. Шевченко*

Редактор

Комп'ютерна верстка *А. В. Старжинської*